FRANZ GRILLPARZER

YOKSUL ÇALGICI

Çeviren:
Basir Feyzioğlu - Şahap Sıtkı İlter

Cumhuriyet

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ: 103

YOKSUL ÇALGICI

FRANZ GRILLPARZER

YOKSUL ÇALGICI

Çeviren:

Basir Feyzioğlu - Şahap Sıtkı İlter

YAZAR VE "YOKSUL ÇALGICI" ÜZERİNE

Avusturyalı büyük sahne şairi Franz Grillparzer 15 Ocak 1791'de Viyana'da doğmuş, 21 Ocak 1872'de aynı kentte ölmüştür. Uyanık görüşlü bir avukatla, müzik dostu fakat ruhça hasta bir ananın oğludur. 1811'de hukuk öğrenimini bitirdi, 1832'den 1856'ya kadar saray özel kaleminde evrak müdürlüğü yaptı. Bu tekdüze memurluk yaşamını, İtalya'ya, Almanya'ya, Paris'e, Londra'ya, Türkiye'ye (1843), Yunanistan'a yaptığı gezilerle çeşnilendirmeye çalışmıştır.

Uzun bekleme ve duraksama yıllarından sonra yapıtları büyük ilgi gördü, kendisine birçok sanlar verildi (1859'da Leipzig Üniversitesi'nin onursal doktorluğu, 1861'de seçkinler meclisi üyeliği, 1864'te Viyana'nın onursal kentliliği). Ayrıca 80'inci yıldönümü Avusturya'da ve bütün Almanya'da benzersiz bir biçimde kutlanmıştır. Viyana Bilim Akademisi 1875'ten beri her üç yılda bir en güzel sahne yapıtını yazana Grillparzer Ödülü vermektedir.

İnce, canlı, sevimli bir anlatımla kaleme aldığı fakat tragedya ciddiliğinden uzak "Yalancının Vay Haline" (1840) güldürüsü ilk oynanışında halk ve eleştirmenlerce o kadar kaba karşılanmıştı ki buna çok üzülen şair sahne ve yazın yaşamına büsbütün küsmüş, bu tarihten sonra yazdığı yapıtları yazı masasına kilitlemişti. Bu arada üç büyük yapıtı 1873'te mirasçıları tarafından yayınlanmıştır.

Grillparzer "Goethe ile Schiller'den sonra -aralarında az çok bir mesafe de olsa- gelen en iyi yazar" olduğunu kendisi söyler. Belki haklıdır da. Coşumculardan etkilenmesine ve gerçekçiliğe geçişte büyük payı bulunmasına karşın bu Avusturyalı klasik asıl Alman klasikleri arasında üçüncü gelir.

Yazın tarihinde kısa dönemler çok kolay gözden yiter. Üç büyük Yunan tiyatro yazarının (Aisklos, Sofokles, Euripides) birincisiyle sonuncusunun doğum yılları arasında kırk beş yıllık -aşağı yukarı yarım yüzyıllık- bir zaman dilimi olduğu halde, bu üç yazar nasıl gözümüzde Yunan tragedyasının üç yıldızıysa; birincisiyle sonuncusu arasında bir insan ömrü olduğu halde nasıl Corneille, Moliére ve Racine hep birlikte sayılırsa; Almanlar için de Goethe, Schiller ve Grillparzer, bu yüzyılda olmasa bile

önümüzdeki yüzyılda birleşeceklerdir. Hatta Goethe ile Grillparzer arasındaki zaman Aiskhlos ile Euripides arasındaki kadar bile uzun değildir. Schiller'le arasındaki zaman da Corneille ile Racine arasındakinden daha kısadır. Ama bu üç büyük Alman şairi ayrıca sanat anlayışları bakımından da birleşmişlerdir. Schiller nasıl Almanya'nın Aiskhylos ve Corneille'i ise; Goethe, nasıl Sophokles ve Moliére'le bazı bakımlardan akrabaysa; Grillparzer de Almanya'nın Euripides'idir. Grillparzer'in özellikle Fransız dram yazarı Racine'le kıyaslanması çok yerinde olur. Hatta Alman'nınki dramatik özelliği olması bakımından Fransız'ı geçer. Bizim anladığımız anlamda olmayan bir mirasçı, ölünün malını mülkünü çoğaltan bir varis; Shakespeare'in, Yunan ve Fransız klasik dramlarının etkilerine İspanyollarınkini ekleyen, Goethe'nin yaşam aşkına, Schiller'in cüretli idealizmine özveri ve boyuneğişin büyüklüğünü katan, dile getiren bir bütünleyicidir. İşte böylece Franz Grillparzer, güçlü olmasa bile büyük güzellikten zevk alan, ama kendisi mutlu olmayan bir insandır. Başka hiçbir ulusun erişemeyeceği kadar zengin olan klasik Alman dramının klasik gelişiminin yanıbaşında başka bir gelişmeye daha tanık oluruz: Grillparzer'den önce Kleist ve hemen sonra Hebbel gelir. Grillparzer'i Hebbel'le birlikte sayarlar. Ama bu doğru değildir. Avusturyalı yazar ne Kleist'ı, ne de Hebbel'i anlar. Bunun nedeni, bunların yüzde yüz Almanyalı olmaları değil, sanat anlayışı bakımından birleşememiş olmalarıdır. Grillparzer bu bakımdan on sekizinci yüzyılın adamıdır. Romantik konuları ele almasına karşın akılcı bir hümanisttir. Kleist ile Hebbel ise gerçekte romantik yoldan geçtikleri halde yalnızca tarihi düşünürler, ulusçudurlar, onların hedefi genel insancılık, tipçilik değil, karakteristikçiliktir.

Grillparzer ne güçlü, ne de mutludur. Yaşamı umutsuzluk içinde geçen bir Alman şairi varsa o da Grillparzer'dir. Çok güzel yapıtlar verdiği halde onda derin bir neşesizlik egemendir. Kendisini dünyaya bir yük saymıştır. Hele "Yalancının Vay Haline" güldürüsünün başarısızlığı üzerine dünyaya büsbütün sırt çevirmiştir. Yahut işin daha gerçeği, kendi kendine, kendi talihine küsmüştür.

Grillparzer yaratma aşkıyla karamsarlığı, umutsuzluğu arasında çırpınıp bocalayıp durmuştur. Dramlarında Schiller ve Goethe'den esinlenilmiş coşkularla coşumcu ve barok dönemlere özgü coşkuları katıştırmıştır. Yapıtlarında genellikle düş kırıklığına raslanır. Ona göre mutluluk yalnızca alçakgönüllü ve ölçülü bir yaşamda bulunabilir. Ama

kahramanlarının hiçbirinde böyle bir alçakgönüllülük yoktur, dünya zevkleriyle özveri arasında bir kararsızlık içinde yaşarlar. Kahramanlarının kararsızlığı, alçakgönüllü olmayışları, bu yüzden mutsuz olmalarına neden olur. Yalnızca "Yoksul Çalgıcı"da öyle değildir. Bu öykünün kahramanı sınırını bilmekte, onu aşmamaktadır. Hatta yaşamı pahasına da olsa. Şair öteki yapıtlarında kazananların mutsuzluğuna acınırken bu yapıtta yenileni mutluluğa ulaştırır.

Şair kendi isteğiyle bir yalnızlık köşesine çekilmiştir. Bütün ömrü boyunca kapalı yaşayacaktır. Şairin bu yalnızlığa çekilmesinin nedeni vardır. Ama bu çekilme Cermen ırkına özgü hırçınca ve mağrurca bir yazgıya boyun eğiş değil, etkili taşlamalarda esaslı bir biçimde saklı duran uyuşuk ve çirkin bir çekilmedir.

Şairin yaradılışındaki gariplik, belki de aşkın kendisine vereceği mutluluğu mutsuzluğa çevirmiştir. Kathie Fröhlieh'le olan ilişkisi pek tuhaftır. Bu kadının yanında ömrünün son yirmi iki yılını geçirmiştir. Onu çıldırasıya sevdiği halde ne onunla evlenmiş, ne de sevgili edinmiştir. Kendini öldürmeye kadar sürekleyen derin bir umutsuzluk içinde kıvranıp durmuştur. Bu bakımdan nasıl Goethe Werther'de kendi yaşamını anlatmışsa, Grillparzer de Yoksul Çalgıcı'da tıpkı öyle kendi yaşamını yazmıştır.

Yaşlı çalgıcı ne kadar da Grillparzer'e benzer. O da onun gibi çekingen, meraklı, kendi içine kıvrılmış olarak yaşar. Hiçbir zevk inceliği olmadığı halde her şeyi bayağı, sıradan bulur. Her şeyde bir duygu, bir yalnız köşe sıcaklığı arar. Kirpiklerinin arkasından dünyaya derin bir güvensizlikle bakan, her duygusunu tıpkı büyüteçle büyütülmüş gibi abartmayla duyan bir adam. Sevdiklerinin dizinin dibinde bile ne mutlu, ne de mutsuz olmasına olanak yoktur. Zeki değildir, yaşamak için zekaya gereksinimi olmadığını da bilir. Çevresindeki insanlarla derin ruhsal ilişkiler kurmayı sevmez. Bir insandan ya düpedüz nefret eder, yahut büsbütün ona sarılır.

Grillparzer'in canlı, sürükleyici bir deyişi vardır. Öyküde olayla ilgisi olmayan tek sözcüğe raslanmaz. Gereksiz ruh çözümlemeleri görülmez. Her şey doğal bir hava içinde geçer. Yazar aşağı yukarı başından geçen bir olayı anlatır. Aşağı yukarı diyoruz, çünkü "Yoksul Çalgıcı"nın kahramanı yaşam koşulları ve çevresi bakımından hiç de Grillparzer değildir; ama huyu suyu, özyapısı, çevresiyle olan ilişkileri, ruhsal durumu bakımından

tıpkı odur. Bu benzeşme öykünün belkemiğini oluşturur ve bütün olay böyle bir hava içinde geçer.

"Yoksul Çalgıcı" klasik Alman öykücülüğünün tipik bir örneğidir: sağlam bir öykü anlatma sanatı, sonucu önceden kestirmeye izin veren bir öyküleme merakı, merak avlamaya kalkmadan söyleyiveren bir anlatım, yapaylığa, zorlamaya düşmeden her şeyi olduğu gibi, gördüğü gibi yazma hüneri; işte bütün bunlar bir öykücüyü öykücü yapan şeyler değil de nedir.

Grillparzer'in bir tragedya şairi olması öyküde zaman zaman başını kaldıran bir şiirselliğe yol açıyor. Hele başlangıçta Viyana'daki bayram betimlemesinde bu apaçık görülür.

Öyküde kahramanların hepsi canlıdır. Olayın başlangıcından sonuna kadar da canlılıklarını korurlar. Bir bakkal, bir sokak satıcısı, olayla uzaktan ilgili bir kişi bile öylesine canlıdır.

Grillparzer elli küçük sayfada bir öykü anlatıyor.Olay Viyana'da geçiyor. Viyana şairin doğup büyüdüğü; sokak sokak, hatta ev ev tanıdığı kenttir. Karakterlerin başarıyla çizilmiş olması şairin hepsini iyi bilmesinden, tanınmasından ileri geliyor. Ama böyle olmasa da olurdu. Çünkü yazar yalnızca bir kişiyle ilgilidir. Bir olay elbette bir çevrede geçer ve yazar kesinlikle bu çevreden söz edecektir. Doğallıkla bu çevre de bir resim çıkartması gibi aslının tıpkısı olur, abartıdan, özentiden uzak kalırsa, o zaman öykü tadından yenmez.

B. Feyzioğlu - Ş.S. İlter

YOKSUL ÇALGICI

YOKSUL ÇALGICI

Eğer halk bayramı denen bir şey varsa, o da, her yılın temmuzunda gökteki ay on dördü buldu mu o günden sonra gelen pazarla onu izleyen günde, Viyana'da yapılan bayramdır. Halk bu bayramı kutlar, hem de yalnızca halk kutlar. Eğer kibarlar da bu bayrama katılırlarsa ancak halktan bir adam olarak katılırlar, bugünlerde ayırmak, seçmek denen bir şey yoktur, hiç olmazsa birkaç yıl öncesine kadar bu böyle olmuştur.

O gün Augarten, Leopoldstadt, Prater parkıyla tek bir bayram haline gelen Brigittinau'da kilisenin yıldönümü bayramı yapılır. İşçi halk bir Brigitte kilise bayramından öbür Brigitte kilise bayramına kadar günleri adeta iple çeker. Uzun beklemelerden sonra o gün de gelir çatar. O zaman sessiz kentte bir kıyamettir kopar. İnsan dalgaları caddeleri doldurup doldurup taşırır. Ayak sesleri, uğultu halinde yükselen sesler, sonra bunların arasında yer yer yükselen bağrışıp çağrışmalar... Sınıf farkı kalkmıştır. Sivillerle askerler bayramın heyecanını ortaklaşa paylaşırlar. Kentin kapılarında kalabalık artmaktadır. Kapılar alınır, kaybedilir, yeniden alınır; sonunda bir çıkış yeri kazanılır. Ama Tuna Köprüsü yeni güçlükler göstermektedir. Burada iki karşıt akım, yaşlı Tuna ile kabarmış bir halk yığını, birbirini çaprazlar. Biri alttan, öteki üstten akar; yaşlı ırmak eski yatağından akar, halk akıntısına gelince o da köprü engelini aştıktan sonra geniş bir göl oluşturur. Buraya yeni gelen biri karşısındaki görünüme tasayla bakar. Oysa bu, neşenin taşması, sevincin boşanmasıdır. Kentle köprü arasında üstü tenteli arabalar, bu bayramın asıl kutlayıcılarını, yani uşaklarla işçileri taşımak için sıralanmıştır. Bunlar tıklım tıklım dolu oldukları halde korkmadan, bir kazaya uğramadan önlerinde açılan, arkalarında kapanan halk yığınları arasında dörtnala giderler. Kazaya uğramazlar, çünkü Viyana'da arabalarla insanlar arasında gizli bir anlaşma vardır: Dolu dizgin gidilse bile çiğnememek, büsbütün dalgın olunsa bile çiğnenmemek.

Arabalar arasındaki aralık her saniye kısalmaktadır. Sık sık kesilen kafileye bazen kibarların birkaç süslü arabası katılır. Artık arabalar eski hızını yitirir. Sonunda geceye beş altı saat kala atlar, arabalar bir yere mıhlanır kalır.

Hem birbirlerine engelolurlar, hem de ara sokaklardan gelen arabalarla yolları kesilerek sıkışır kalırlar. İşte o zaman "Yaya yürümektense kötü de olsa binmek daha iyidir" özdeyişi açıkça suya düşer. Bu yerlerine mıhlanmış arabalara kurulmuş oturan süslü püslü hanımlara çevreden şaşkın şaşkın bakılır, durumlarına acınır, alaya alınır. Uzun boylu bir yerde durmaya alışmamış olan kadanalar, önünde giden tenteli arabanın kapadığı yolu aşmak için sanki onun üstünden atlamak istiyormuş gibi şahlanır. Nitekim aşağı sınıftaki arabalardaki kadınlarla çocukların bağrışmalarından korktukları açıktan açığa görülür. Hep hızlı sürmeye alışmış olan, ilk kez dediğini yapamayan arabacı, her zaman beş dakikada geçtiği yolda üç saat saplanıp kalmak zorunda olduğu için öfkelenir, yitirdiği zamanı hesaplar. Kavga, çığlık, arabacıların karşılıklı sövüşüp sayışmaları, arada kamçı şaklamaları.

Sonunda, nasıl yeryüzünde en kararlı duruş bile az çok bir ilerleme gösterirse, bu bekleme için de bir umut ışığı belirir. Augarten'in ilk ağaçları ve Brigittinau görünür. Kara. Kara. Kara. Bütün acılar unutulmuştur. Arabadakiler arabalarından atlarlar, yayalar arasına katılırlar. Uzaktan yükselen dans çalgısının ezgileri, yeni gelenlerin sevinç ünlemelerine karışır. Bu minval üzere yürünür. Derken neşenin geniş limanı açılır, ormanla çayır, çalgıyla dans, şarapla şölen, gölge oyunları, ip cambazları, ışık, donanma fişekleri. Bir bolluk ülkesi, bir Eldorado[1] bu gerçekten bereket ülkesinde birleşmiştir. Ne yazık yahut ne iyi ki -anlayışa göre- ömrü ancak iki gün sürer. Bir yaz gecesi düşü gibi yitip gider, insanda yalnızca bir anı ve bir umut bırakır.

Bu bayramı öyle kolay kolay kaçırmam. Bu bayrama katılmak, insanların, hele halkın tutkulu bir aşığı olarak, bir dram şairi olan benim için, ağız ağıza dolu bir tiyatroda seyircilerin coşup taşması; vücutça ve ruhça sakat olan ve kanı emilen yazarların kanıyla örümcek ağı gibi şişirilmiş bir yazın metadorunun inceden inceye düşünerek verdiği yargıdan yüz kez daha yararlı, hatta daha ibret verici olmuştur - insanların bir aşığı olarak diyorum özellikle bu insanlar kitle halinde hiç olmazsa geçici bir zaman için kişisel tasalarını unutup kendilerini bütünün bir parçası olarak duyumsarlarsa, gene bu oyunda sonunda bir tanrısallık vardır-; işte böyle birisi olarak benim için her halk bayramı gerçek bir ruh bayramı, bir haç ziyareti, bir tapınımdır. Dış görünüşleriyle neşeli, ama içten içe tasalı yüzlerden, o canlı veya sıkıntılı gidişten, aile bireylerinin birbirlerine karşı

takındıkları tavır ve davranışlardan, yarı yarıya isteksiz anlatan, sanki Plutarkhos'un bir kitabının çerçevesinde taşmış kocaman bir yapıtından okuyor gibi, o ünsüz insanların yaşamlarını okuyordum. Hem de doğru okuduğum kanısındayım. Eğer insan köşede bucakta kalanların içini okuyamazsa, ünlüleri hiç anlayamaz. Şarapla içleri kızmış, el arabaları süren hamalların konuşmalarında havada gözle görülmeyen, ama sürekli bir iplik Tanrı oğullarını kavgalara kadar sürüklüyor. Asılan aşığının üstelemesine yarı isteksiz uyup, dans edenlerin kalabalığından ayrılarak, aşığının arkasından sürüklenen genç hizmetçi kızlar Yulialarin, Didoların, Medeaların tohumlarını taşır.

Her zaman olduğu gibi, iki yıl önce de bu bayrama gelen zevk düüşkünü konuk kalabalığına ben de karıştım. Gezintinin belli başlı zorlukları atlatılmıştı. Aurgarten'ın sonuna gelmiştik, önümde istenen Brigittinau uzanıyordu. Şimdi -son da olsa- bir savaşımdan daha kazanarak çıkılmalıydı: neşeli insan çitinin arkasından geçen dar bir yol iki şenlik yeri arasındaki biricik ulaşımı oluşturuyordu. Bu şenlik yerlerinin ortak sınırınıysa aradaki tahta parmaklıklı bir kapı gösteriyordu. Başka günler, yaya yürüyenler için bu bağlantı yolu gereksiz bir şeydir. Kilise bayramındaysa yolun genişliği birkaç katına çıksa bile gene o sonsuz kalabalığa dar gelirdi. İtile kakıla geri dönenlerle karşıdan gelenlerin, bu şenlik ziyaretçilerinin her yanda karşılıklı hoşgörmeleri işi oluruna bağlamaya neden oluyordu. Ben de kalabalık kafileye karıştım. Yolun ortasındaydım. Ne yazık ki, boyuna aynı yerde saplanıp kalmak, yol vermek, beklemek zorundaydım. Bu arada yolun iki yanındakileri seyretmek için yeterli zamanım vardı. Neşeye susayan kalabalığı beklediği mutluluktan yoksun bırakmamak için yolun sol yamacında yüksek bir yerde bir çalgıcı topluluğu oturmuştu. Belki de o görkemli neşe sarayına açılan bu giriş yerinde, büyük rekabetten korkmakla birlikte, halkın henüz taze olan ilgisinin ilk meyvelerini toplamak istiyorlardı. Korkunç ve kötü kımıltısız bakışlarıyla bir harpçı. Yaşlı, tahta bacaklı bir sakat. Herhalde kendi elinden çıkma yarı et tahtası, yarı laternayı andırır korkunç aletiyle. Yaralarının acısı kadar acı çektirmeye uğraşıyordu. Topal bir çocuk, kemanıyla sarmaş dolaş olmuş, biçimsiz göğsünün veremli hızıyla boyuna vals çalıyordu. Sonra, bütün dikkatimi üzerine çeken yaşlı bir adam. Yetmiş yaşlarında kadar görünüyordu. Üzerinde, lime lime ama temiz bir ceket vardı. Güler yüzüyle adeta kendi kendini alkışlıyordu. Saçsız başı açıktı. Bu gibi

insanların hep yaptığı gibi, o da şapkasını, para toplamak için kullanılan kutular gibi, önüne koymuştu. Eski, çatlak kemanıyla çalıyor, yalnızca ayağını kaldırıp indirerek değil, kambur vücudunun bütün uyumuyla tempo tutuyordu. Ama çaldığı şeye bir bütünlük vermek için harcadığı bütün emekler boştu. Çünkü çaldığı şey zaman ölçüsünden ve melodiden yoksundu, birbiriyle ilgisiz ezgiler birbirini izliyordu. Çaldığı parçaya kendini kaptırmıştı. Dudakları titriyordu, gözleri önündeki notaya dikilmişti. Şaşılacak şey, önünde nota vardı. Bütün sokak çalgıcıları ezbere çaldıkları halde, bu yaşlı adam, kalabalığın ortasında önüne küçük ve kolayca taşınır bir rahle koymuştu, rahlenin üstünde kirli, yırtık notalar tümüyle bağlantısız bir biçimde kulağa doğan ezgilere düzen vermek için konmuş olacaktı. Bütün bu garip eşya dikkatimi üzerine çekmesine neden oldu. Nitekim bu durumu önünde dalgalanan kalabalığın neşesini kışkırtıyor ve bir alay konusu oluyordu. Öbür çalgıcılar yığın yığın bakır paraları keseye indirirken yaşlı adamın şapkası bomboş duruyordu. Bu garip yaşlıyı rahatsız etmeden iyice seyretmek için yolun kıyısındaki tümseğe çekildim. O bir süre daha çaldı, sonunda durdu. Uzun bir dalgınlıktan sonra kendine geliyormuş gibi önce yaklaşan akşamın izleri beliren gökyüzüne baktı, sonra da şapkasına. Bomboştu. Hiç neşesi kaçmadan şapkasını aldı, başına geçirdi. Yayı tellerin arasına soktu. "Sunt certi denique fines" diye söylendi, rahlesini aldı. Bayram yerine doğru akan kalabalık arasında ters yönde, sanki evine dönen birisi gibi, itile kakıla yol açmaya uğraşıyordu. Yaşlı adamın hali, davranışları, adeta benim insanlar üstüne olan merakımı sonuna kadar kışkırtmak içinmiş gibiydi. Yoksul, yoksul olduğu kadar soylu olan bu adamın giderilmez neşesi, o kadar beceriksiz olmasına karşın sanata olan isteği; tam para toplaması gerektiği bir sırada kalkıp evine gitmesi; sonunda düzgün bir şiveyle ve tam bir akıcılıkla söylediği birkaç Latince sözcük. Demek bu adam iyi bir öğrenim görmüş ve epeyce bir bilgi edinmiş olmalıydı. Şimdiyse sokak çalgıcılığı yapıyordu. İşin aslını öğrenmek için adeta meraktan çatlayacaktım.

Ama ne yazık ki aramızda kalın bir insan duvarı vardı. Ben hâlâ yolun ortasında karşıdan gelen insan seliyle uğraşıp dururken o ufacık boyuyla ve çevresindekileri rahatsız eden elindeki rahleyle itile kakıla parmaklığa kadar sürüklendi. Böylece onu gözden yitirdim. Sonunda alana çıktığım zaman onu hiçbir yerde göremedim. Benim için, kaçırılan bu fırsatla

birlikte, bayramın da tadı kaçtı. Augarten'ı dört bir yönden arşınladım, sonunda eve dönmeye karar verdim.

Augarten'dan Tobor Caddesi'ne açılan küçük kapının yanına varmıştım. O anda kulaklarıma o eski kemanın tanıdık ezgileri geldi. Adımlarımı sıklaştırdım. İşte orada, merakımın konusu olan yaşlı adam oradaydı. Kendisinden üsteleyerek bir vals çalmasını isteyen birkaç çocuğun ortasında var gücüyle çalıyordu. Çocuklar: Bir vals çalsana, bir vals, duymuyor musun, diye bağrışıyorlardı. Yaşlı adam onlara önem vermiyormuş gibi bildiğini çalıyordu. Sonunda, bu küçük dinleyici topluluğu ona söverek, eğlenerek uzaklaştı, yakınlarda bir yere laternasını yerleştirmiş olan bir çalgıcının çevresini sardı.

Yaşlı adam, müzik gereçlerini toplayarak, biraz üzgün: Dans etmek istemiyorlar, diye söylendi. Ona yaklaştım:

- Ne yaparsın, çocuklar valsten başka bir şey bilmezler, dedim.

Biraz önce çaldığı parçanın notasını göstererek:

- Ben de vals çalıyordum zaten, diye yanıt verdi. Kalabalıkta böyle şeyler de çalmak gerek. Ama çocuklar

bundan bir şey anlamaz, dedi ve acı acı başını salladı.

Cebimden bir gümüş para çıkarıp ona uzattım:

- İzin verin de onların değerbilmezliğini ben gidereyim, dedim.

Yaşlı adam elleriyle geri çevirir gibi endişeli birtakım hareketler yaparak:

- Rica ederim, rica ederim, şapkamın içine, şapkama, dedi.

Parayı önündeki şapkanın içine koydum. O hemen aldı, çok hoşnut, cebine indirdi. Güleç bir yüzle:

- Demek bir kez de bolca bir kazançla eve dönmek nasip olacakmış, dedi.

- Ne güzel, dedim, daha önce merakımı çeken bir halinizi anımsattınız. Bugün en çok kazandığınız gün mü? Herhalde daha çok kazandığınız

günler olmuştur. Buna karşın tam para toplanacak bir saatte gidiyorsunuz. Biliyorsunuz bugün bayram, bütün gece sürecek, bugün, bir haftada toplayacağınızdan daha fazlasını toplayabilirsiniz. Buna ne demeli?

Yaşlı adam:

- Ne mi demeli, diye yanıt verdi, af buyurun, kim olduğunuzu bilmiyorum; ama hayırsever bir adama ve bir müzik dostuna benziyorsunuz.

Cebinden verdiğim parayı çıkardı, göğsüne doğru kaldırdığı ellerinin arasında sıktı:

- Kaç kez benimle alay ettiler, ama gene de size bu işin aslını anlatacağım, dedi. Birincisi ben hiçbir zaman gece geç vakte kadar sokaklarda dolaşmam. Bu nedenle çalgı çalarak, şarkı söyleyerek kimseyi kötü durumlara sürüklemeyi doğru bulmam. İkincisi, insan her işte az çok düzenli olmayı bilmelidir. Tersi halinde karışıklığa düşer, bir daha yakasını kurtaramaz. Sonra, üçüncüsü efendi, ben gündüzleri yalnızca halk için çalarım, yavan ekmeği bile binbir güçlükle kazanırım. Gecelerimse yoksul sanatıma ayrılmıştır. Evet, geceleri evde kalıyorum ve -konuşması gittikçe yavaşladı, yüzüne bir kırmızılık çöktü, gözlerini yere dikti, o zaman esinle çalışıyorum. Şöyle kendi kendime ve notasız. Sanırsam müzik kitaplarında bunun adına doğaçlama çalmak derler.

İkimiz de sustuk. O gizini ele verdiği için utancından, ben de en kolay bir valsi bile duyumsanır biçimde çalacak güçte olmayan bir adamın sanatın en yüksek aşamalarında söz edişinin verdiği şaşkınlıktan. O, bu arada sözünü sürdürmeye hazırlanıyordu:

- Nerede oturuyorsunuz? diye sordum. Siz yalnız başına çalarken yanınızda bulunmak isterdim. Adeta yalvarırcasına:

- Yoo, dedi, bilirsiniz ki tapınma bile gizli olur.

- Öyleyse sizi görmeye gündüz geleyim.

- Gündüzleri ekmek parası peşindeyim. - Sabahleyin erkenden olmaz mı? Yaşlı adam gülerek:

- Saygıdeğer efendi, dedi, neredeyse siz ikram edilen konumuna düşüyorsunuz, ben de, eğer deyim yerindeyse, bir velinimet oluyorum. Siz bu kadar iyi yüreklilik gösteriyorsunuz, bense bayağıca bundan kaçınıyorum. Nazik ziyaretiniz benim için bir onurdur. Yalnız rica ederim, geleceğiniz günü lütfen önceden kararlaştıralım da ne siz boşu boşuna işinizden gücünüzden olun, ne de ben bugün başlayan kazancımı kesintiye uğratmış olayım. Yarınım dolu. Koruyucularımı, velinimetlerimi, bana yaptıkları iyilikler için, onları layık oldukları biçimde karşılamayı bir görev bilirim. Ben bir dilenci olmak istemem, saygıdeğer efendi. Öteki ayak çalgıcılarının ezbere, öğrendikleri birkaç sokak havasını, Alman valslerini, hatta açık saçık şarkıları boyuna yineleyerek çalmaya yeltendiklerini bilirim. Onlara, ellerinden kurtulmak için, yahut çalgıları yaşanmış bir dans neşesinin anılarını uyandırdığı, yahut da kopuk kopuk anımsadıkları geçmiş günleri canlandırdığı için para verirler. Bu nedenle onlar ezbere çalarlar ve çoğunlukla da yanlış yaparlar. Benim elimden aldatmak gelmez. Belleğim pek güçlü olmadığı için, bir de ünlü bestecilerin karışık yapıtlarının bütün notalarını toplamak güç olduğu için, bu defteri kendi elimle temize çektim.

Bu arada müzik defterinin yapraklarını çevirip bana gösterdi. Şaşırarak gördüm ki, eski ünlü ustaların son derece zor olan yapıtlarından seçilme parçalar çift seslerle, özene bezene, ama hiç de yatkın olmayan bir elden çıktığı anlaşılan bir yazıyla yazılmıştı. Demek yaşlı adam o beceriksiz parmaklarıyla böyle şeyler çalıyordu:

- Ben bu parçaları çalarken, dedi, konum ve değer olarak yükselmiş ve çoktandır ölmüş olan ustalara ve bestecilere saygı gösteririm. Böylece kendimi de doyurmuş olurum. Zaten dört bir yandan bozulan ve yanlış yola götürülen dinleyici kitlesinin zevkinin ve ruhunun soylulaştırılması suretiyle büyük bir lütuf eseri bana verilen armağanın karşılıksız kalmadığı umuduyla yaşarım. Fakat böyle şeyler, konudan ayrılmayalım; -bu arada yüzüne kendi kendini beğendiğini gösteren bir gülümsemenin çizgileri yayıldı- fakat böyle şeyler alıştırmayla elde edilir. Sabah saatlerim tümüyle bu alıştırmaya ayrılmıştır. Günün iki üç saati alıştırmaya; ortası ekmek parasına, akşam da kendime ve yüce Tanrı'ya. Oldukça insaflı bir bölüşüm değil mi? dedi. Bunları söylerken gözleri yaşarmış gibi parlıyor, fakat gülümsüyordu.

- Pekâlâ, dedim, ben de sizi bir sabah vakti görmeye gelirim. Nerede oturuyorsunuz? - Gartener Sokağında.

- Ev numarası?

- 34, birinci kat.

- Ya, demek kibarların oturdukları katta.

- Aslında tek katlıdır ama, tavan arasındaki ambarın bitişiğinde küçük bir oda daha var. İşte bu küçük odada iki işçiyle birlikte oturuyorum.

- Demek üç kişilik bir oda.

- Odamız bölünmüştür. Yatağım ayrıdır.

- Vakit geç oldu. Siz de eve gideceksiniz. Hoşça kalın.

Bu sırada önce verdiğim az bahşişi iki katına çıkarmak için elimi cebime soktum. Yaşlı adamsa bir eliyle rahlesini, öteki eliyle kemanını kavradı ve çabuk çabuk şunları söyledi:

- Çok rica ederim vazgeçin. Çalgı ücretim fazlasıyla lutfedilmiştir. Yeni bir parayı hak etmiş değilim.

Bunları söyledikten sonra bir ayağını oldukça beceriksiz bir biçimde geri iterek yerlere kadar eğildi ve yaşlı bacaklarının gücü oranında hızla uzaklaştı.

Az önce de söylediğim gibi bu bayrama daha fazla katılma isteğini yitirmiştim. Bu nedenle Leopoltstadt yolunu tutarak evime doğru yürümeye başladım. Tozdan, sıcaktan bitkin bir durumda o yakınlardaki içkili bahçelerden birine girdim. Buralarda başka günler oturulacak yer bulunmadığı halde bugün bütün müşterilerini Brigittunau'ya göndermişti. O gürültülü kalabalıkla karşıtlık oluşturan buranın sessizliği bana biraz ferahlık verdi. Yaşlı çalgıcının pek de az payı olmayan türlü düşüncelere daldım. Eve gitmek üzere hesabı görüp, kalktım. Gece bastırmıştı.

Yaşlı adam Gartener Sokağı'nda oturduğunu söylemişti. Küçük çocuklardan birine Gartener Sokağı'nın nereye düştüğünü sordum. Bir ara sokağı işaret ederek: Şurası efendi, dedi. Bu sokak kentin dış mahallesindeki evlerden başlıyor, kıra doğru uzanıyordu. Oraya doğru

yürüdüm. Büyük sebze bahçelerinin arasında dağınık birkaç evden ibaret olan bu sokak burada oturanların uğraşılarının[2] ne olduğunu ve sokak adının nerden geldiğini açıkça anlatıyordu. Acaba bizim yaşlı adam bu yıkık dökük kulübelerden hangisinde oturuyordu? Aksi gibi evin numarasını unutmuştum. Hava karardığı için zaten herhangi bir numarayı seçmek de olanaksızdı. Bu sırada, elinde ağzına kadar sebze dolu bir zembil bulunan bir adam göründü; gecenin bu saatinde işinden gücünden yorgun argın dönen insanları rahatsız ediyor, diye homurdanıyordu. Biraz daha ilerleyince kulağıma bir kemanın hafif ve uzayıp giden sesi çalındı; biraz uzaktaki yoksulca bir evin açık çatı katı penceresinden geldiği anlaşılıyordu. Bu ev de alçaktı ve tek katlıydı. Yalnız, çatı penceresiyle ötekilerden ayrılıyordu. Olduğum yerde durdum. Hafif fakat gizemli bir perde alçalıyor, susuyor, sonra birden yine keskinleşiyordu. Hem de hep aynı ton bir tür zevkli üstelemeyle yineleniyordu. Sonunda bir enterval yaptı. Bu bir kuarteydi. Bütün perdelerde bu uyumlu entervali adeta zevkle tattığı duyumsanıyordu. Atlaya atlaya tellere dokunuyor, yayını çekiyor, aradaki perdeleri aksayarak birleştiriyor, tersler yapıyor, yineliyor, araya bir kuinte sıkıştırıyor, için için ağlamayı andırır titrek bir sesle titreyerek uzuyor, yavaşlıyor, duruyor. Aynı tonları, aynı geçişleri bu kez büyük bir hızla yineleyip duruyor. Meğer yaşlı adamın fantazya dediği şey buymuş. Bu aslında gerçekten bir fantazyaydı, ama çalan için bu böyleydi, dinleyen için asla.

Bunun ne kadar sürdüğünü, ne kadar çekilmez bir durum aldığını bilmiyordum. Birden evin kapısı açıldı, üstünde yalnızca bir gömlek ve yarı iliklenmiş bir pantolon olan birisi sokağın ortasına kadar geldi, çatı penceresine doğru bağırdı:

- Bu ne zamana kadar sürecek?

Sesinin tonu kızgındı ama acı ve aşağılayıcı değildi. O sözünü bitirmeden keman susmuştu. Adam eve döndü. Çatı penceresi kapandı. Az sonra sokak hiçbir şeyin bozamayacağı bir ölüm sessizliğine gömüldü. Bu bilmediğim yerlerden binbir zorlukla evime doğru yürüdüm. Ben de kafamda bir fantazya düşlüyordum, ama kendi kendime, kimseyi rahatsız etmeyen bir fantazya.

Sabahın erken saatleri benim için özel bir değer taşır. Günün ilk saatlerinde insanı ruhça yücelten bir şeyle uğraşmak, günün geri kalan

bölümünü sanki bir gereksinmeymiş gibi, az çok iyiye harcamak gibi bir şeydir. Bu nedenle sabahları erkenden evimi bırakmaya çok zor karar veririm. Eğer tam bir neden olmaksızın bunu yapmak zorunda kalırsam günün geri kalan bölümünde ya düşüncesiz, avare bir şaşkınlık içinde dolaşır yahut da can sıkıntısından patlayarak azaplar içinde geçiririm. Yaşlı adama, kararlaştırıldığı üzere, sabahın erken saatlerinde gitmem gerekiyordu. Bu ziyaretimi birkaç gün geciktirdim. Sonunda sabırsızlığım son kertesine geldi, bir sabah gittim. Gartener Sokağı'nı kolayca buldum, evi de öyle. Gene keman sesleri duyuluyordu. Ama pencere kapalı olduğu için ses çok hafif geliyordu. Eve girdim. Şaşkınlığından ne diyeceğini bilemeyen bahçıvan kadın tavan arası merdivenini gösterdi. Alçak ve yarı yarıya aralık bir kapının önündeydim. Kapıya vurdum. Yanıt veren olmadı. Sonunda mandala bastım, içeri girdim. Oldukça geniş ama son derece yoksul bir odadaydım. Duvarlar dört bir yandan dik çatının eğimini izliyordu. Kapının yanı başına iğrenç denecek kadar karmakarışık bir yatak serilmişti. Karşımdaki dar pencerenin hemen yanı başında başka bir yatak vardı, yoksul ama temizdi. Titiz bir özenle düzeltilmiş ve örtüsü örtülmüştü. Pencerenin önünde küçük bir masa vardı, üstünde nota kâğıtları ve bir yazı takımı duruyordu. Pencerenin önüne birkaç saksı konmuştu. Oda, tam ortasından, bir duvardan ötekine tebeşirle işaretlenmişti. Küçük ölçüdeki bir dünyanın bu ekvator çizgisinin iki yanında, pislikle temizliğin bu kadar açık bir karşıtlığı asla düşünülemezdi.

Tam bu tebeşir çizgisinin yanına yaşlı adam rahlesini yerleştirmişti. Özenle giyinmiş, rahlenin önünde ayakta duruyor, alıştırma yapıyordu. Sevdiğim, korkarım ki yalnızca benim sevdiğim insan, o kadar keskin, o kadar kulak tırmalayıcı sesler çıkarıyordu ki, okuyucularımı bu cehennem konserinin betimlenmesini dinlemekten uzak tutmak isterdim. Genellikle otuz ikilik, altmış dörtlüklerden ibaret olan ve hızlı çalınan, zaten pek de kolay olmayan parçaları tanımak akıldan bile geçmezdi. Biraz dinledikten sonra bu karmakarışık Arap saçının, bu çılgınlığın yöntemini bulup çıkarmıştım. Yaşlı adam çalarken zevk duyuyordu, öyle anlıyordum ki, onun algısı iki şeyi kavrıyordu: güzel ve kötü sesi. Bunlardan birincisi onu hoşnut ediyor, hatta kendinden geçiriyordu. Kötü seslerden de, müziğe uyup çalınması gerekse bile, gene elinden geldiği kadar kaçınıyordu. Bir müzik parçasında yapıtın ruhuna ve ritmine önem verecek yerde kulağa hoş gelen notalara dokunuyor, araları belirgin biçimde veriyor, bunları istediği gibi

uzatmaktan çekinmiyor, yüzünden adeta dalıp gittiği anlaşılıyordu. Disonanları çok çabuk geçtiği halde, kendisine güç gelen yerleri bir tek notasını bile kaçırmadan olabildiği kadar ağır bir tempoyla çalıyordu. İşte bütün bu anlatılan şeylerden ortaya çıkan curcuna üzerine kolayca bir görüş edinilebilir. Bu durum benim bile sinirime dokunuyordu. Onu bu dalgınlığından uyandırmak için birçok çareye başvurduktan sonra bilerek şapkamı düşürdüm. Yaşlı adam birdenbire ürktü. Dizleri titriyordu. Yere kadar indirdiği kemanı kaldıramaz durumdaydı. Ona yaklaştım, kendine geldi:

- Ah siz misiniz, sayın efendim, dedi. Yüksek sözünüzün yerine getirileceğini ummuyordum.

Yer gösterdi. Öte beriyi düzeltmeye koyuldu. Birkaç kez utangaç utangaç çevresine bakındı. Sonra birden kapının yanında duran masadaki boş tabağı aldı, dışarı çıktı. Dışarda bahçıvan kadınla bir şeyler konuştuğunu duydum. Az sonra utanarak geri döndü. Tabağı arkasında saklıyordu. Gizlice yerine koydu.

Anlaşılan bana ikram etmek için meyve istemiş, ama koparamamıştı. Onu utangaçlığından kurtarmak için: - Burası hoşuma gitti, dedim.

- Hiç olmazsa düzenli, diye yanıt verdi. Düzen denen şey buradan kovulmuştur ama, henüz eşikten de

dışarı çıkmamıştır. Odanın ortasındaki tebeşir çizilmiş çizgiyi göstererek, şu çizgiye kadar benim, dedi, şu karşıda da iki işçi yatar.

- Bari bu işarete uyuyorlar mı?

- Onlar değil ama, ben uyuyorum. Yalnızca kapımız bir. - Komşularınız sizi rahatsız etmiyorlar mı?

- Pek değil, gece geç vakit gelirler. O zaman ben yatmış olurum. Biraz tedirgin ederler ama yeniden uyumak isteği de o oranda artmış olur. Sabahları odamı yerleştirirken ben onları uyandırırım. O zaman da onlar beni biraz azarlar, sonra işlerine giderler.

Bu sırada onu inceliyordum. Son derece temiz giyinmişti. Yaşına oranla dinç görünüyordu. Yalnızca bacakları biraz kısaydı, elleriyle ayakları dikkati çekecek derecede zarifti.

Yaşlı adam:

- Bana bakıyorsunuz ama başka şeyler düşünüyorsunuz, dedi.

- Evet öykünüzü çok merak ettiğimi...

- Öyküm mü? Benim öyküm falan yok. Bugün dünden farksız, yarın da bugün gibi olacak. Doğallıkla öbür

gün, daha öbür gün, orasını Tanrı bilir. O büyüktür.

- Yaşamınız bir hayli tekdüze olsa gerek, daha, daha önceki yaşamınız, nasıl oluyor da... Elimde olmadan konuşmama verdiğim aradan yararlanarak:

- Çalgıcılar arasına düştüm, öyle mi? dedi.

Ona ilk rasladığım zaman nasıl dikkatimi çektiğini, söylediği Latince sözlerin bende nasıl bir etki bıraktığını, anlattım.

- Latince, dedi, Latince mi? Elbet, bir zamanlar öğrenmiştim. Daha doğrusu öğrenmek zorundaydım, öğrenmeliydim.

Yüzünü öte yana çevirerek:

- Loqueris Latine, dedi. Ama sürdüremedim. Aradan çok zaman geçti. Buna mı öykü diyorsunuz? - Evet, nasıl oldu da...

- Elbet türlü türlü şeyler oldu. Önemli şeyler değilse bile birçok şey... Bunları bir kez kendi kendime anımsamak isterdim. Bir bakalım, acaba büsbütün unuttum mu?

Elini, doğal olarak içinde saat bulunmayan, saat cebine attı:

- Vakit pek erken, diye sürdürdü.

Saatimi çıkarıp baktım, daha dokuza gelmemiş.

- Vaktimiz var, dedi, biraz gevezelik etmek isterdim.

Deminkine göre daha rahatlamıştı. Vücudu dikleşti. Şapkamı elimden kaparcasına aldı, yatağın üstüne koydu. Oturdu, bacak bacak üstüne attı. Rahatça konuşan bir adamın durumunu almıştı:

- Kuşkusuz saray danışmanı ...i duymuşsunuzdur, diye söze başladı. Söylediği ad geçen yüzyılın ortalarında, büro şefi gibi alçakgönüllü bir sanın altında çok büyük, hemen hemen bir bakan etkisine sahip bir devlet adamının adıydı. Onu tanıdığımı söyledim.

- İşte o babamdı, dedi.

Babası mı, bu yaşlı çalgıcının, bu dilencinin babası ha; o etkili, o erk sahibi adam babası olsun.

Yaşlı adam şaşkınlığımı fark etmemiş göründü. Hatta o güleç yüzüyle öyküsünü sürdürdü:

- Ben devlet katlarında yüksek konumlara erişmiş üç kardeşin ortancasıyım. Onlar öldü, ben yaşıyorum.

Bunları söylerken yere bakıyor, havı dökülmüş pantolonundan seçe seçe iplikler didikliyordu. Babam yüksek konumlara düşkün ve sert bir adamdı. Kardeşlerimden hoşnuttu. Bana kafası geç işler, derdi. Doğruydu, kafam yavaş işlerdi. Eğer yanılmıyorsam... Uzaklara bakıyormuş gibi yana döndü, başını sol eline dayadı:

- Eğer yanılmıyorsam, düzenli bir yaşam sağlansaydı ve zaman da verilseydi birçok şey öğrenecek durumdaydım. Kardeşlerim, tıpkı dağ keçileri gibi, doruktan doruğa sıçrayarak ders yaparlardı. Bense hiçbir şeyi kapalı geçemez, savsaklamazdım. Bir sözcük eksiğim olsa işe baştan başlamak zorunda kalırdım. Boyuna sıkışık durumlara düşüyordum. Daha önce öğrendiklerimi iyice sindiremeden yeni şeyler öğrenmem gerekiyordu. Ben yerimde sayıyordum. Bu yüzden, bugün yaşamımın neşesi ve aynı zamanda dayanağı olan müzikten beni nefret ettirdiler. Akşam karanlığında, ne vakit, notasız çalmak, şöyle kendimi eğlendirmek için elime kemanımı alsam, hemen çekip alıyorlardı. Notasız çalmanın parmakları bozacağını, kulağa bir işkence olacağını ileri sürüyorlar ve asıl benim için bir işkence olan öteki derslere çalışmaya zorluyorlardı. Çocukluğumda kemana duyduğum nefret kadar, bütün yaşamımda hiçbir şeyden ve hiçbir kimseden nefret etmemişimdir.

Durumumdan yakınan babam beni sık sık azarlar, beni bir işe çırak vermekle korkuturdu. Oysa böyle bir şeyin beni ne kadar sevindireceğini söylemeye cesaret edemezdim. Bir tornacı veya bir dizgici olmayı ne kadar

çok isterdim. Babam elbette onuruna dokunacağı için buna izin vermezdi. Babama yaranmak için onun önünde yapılmasına karar verilen sınav sonunda gelip çattı. Dürüst olmayan bir öğretmen bana sınavda soracağı şeyleri daha önceden söyledi. Böylece işler yolunda gidiyordu. -Horasius'un bir şiirini ezbere okuyordum. Ama bir sözcüğe takıldım- onay makamında boynuna başını sallayarak ve babama karşı gülümseyerek beni dinleyen öğretmenim yardım etti, o takıldığım sözcüğü yavaşça fısıldadı. Oysa ben o sözcüğü öteki sözcüklerle birlikte anımsamaya çalıştığım için söylediğini anlamadım. Birkaç kez yineledi, ama boşuna. Sonunda babamın sabrı tükendi, köpürerek: "Cachinum" diye bağırdı. (Aradığım sözcük buydu.) Artık iş işten geçmişti. O sözcüğü anımsasaydım bile öbürlerini unutmuştum. Kendimi toplamak için dişimi tırnağıma taktım, ama olmadı. Utana utana ayağa kalktım. Alışıldığı üzere babamın elini öpmek istedim. O beni geri itti. Ayağa kalktı, orada bulunanlar başıyla hafifçe selamladı, çıktı. Beni Ceguex[3] diye azarlamıştı. Vaktiyle öyle değildim, ama şimdi öyleyim. Çokluk analar-babalar konuşurken adeta geleceği görürler. Babam iyi bir adamdı, ama sertti, yüksek konumlara düşkündü.

O günden sonra benimle tek sözcük konuşmadı. Buyruklarını aile bireylerinden birisi gelir söylerdi. Hemen ertesi gün öğrenimime son verildiği bildirildi. Babamı ne kadar acı bir biçimde kırdığımı bildiğim için çok korktum. Bütün gün ağlamaktan, alt üst dizelerini de öğrendiğim o Latince şiiri ezbere okumaktan başka yapacağım iş yoktu. Beni yeniden okumaya verirlerse anadan doğma eksiklerimi çalışmakla gidereceğime kendi kendime söz veriyordum. Fakat babam dünya yıkılsa verdiği karardan dönmezdi.

Bir süre babamın evinde işsiz güçsüz oturdum. Sonunda denemek üzere beni bir mali kuruma verdiler. Hesap en zayıf yanımdı. Askere yazılmak isteğini büyük bir korkuyla geri çevirdim. Şimdi bile bir korku duymadan hiçbir üniformaya bakamam. İnsanın yaşamını tehlikeye koyarak yakın bir akrabasının yaşamını koruması doğru ve akılcıdır. Ama kan dökmek veya sakat bırakmayı iş edinmek ha, asla, asla, asla.

Bunları söylerken sanki kendisinin ve başkalarının yaralarının acısını duyuyormuş gibi iki kolunu sıvazladı.

- Böylece daireye kopyacı olarak girdim. Tam yerimi bulmuştum. Yazı yazmak zevkle yaptığım bir işti. Bugün bile iyi bir mürekkeple iyi bir kâğıt

üzerine inceli kalınlı sözcükleri yan yana getirerek yazmaktan daha hoş bir uğraşı bilmem. Hele müzik notaları çok hoştur. Ama o zamanlar müzik aklıma bile gelmezdi.

Çalışkan, fakat çok korkaktım. Bir kâğıdın kopyasını çıkarırken doğru olmayan bir işaret, unutulmuş bir sözcük, hatta anlamından anlaşılsa bile, bana çok acı saatler geçirtirdi. Aslına tümüyle uymaz yahut kendiliğimden bir sözcük eklerim diye aklım çıkar, zamanımı korku içinde geçirirdim. Dairede herkesten fazla çalışıp didindiğim halde gene tembel lakabı takılmıştı. Böyle birkaç yıl geçti. Para da almıyordum. Yükselme sırası bana geldiği zaman babam oyunu başka birine verdi, öbürleri de babama duydukları saygı yüzünden, babama uyup başkasına verdiler.

Sözünün burasında: Bak hele, bir tür öykü oluverdi, dedi. Şimdi öyküyü anlatayım. O sıralarda yaşamımın en mutlu ve acıklı iki olayı başımdan geçti. Birisi babamın evinden uzaklaşmam, öteki o yüce müziğe, bugüne kadar bana bağlı kalan kemanıma kavuşmak.

Babamın evinde, ev halkından kimse bana önem vermiyor, bir arka odaya atılmış oturuyordum. Bu oda komşumun avlusuna bakardı. İlk sıralar aile sofrasında yemek yiyordum. Yemekte hiçbiri benimle tek sözcük konuşmazdı. Kardeşlerim yabancı ülkelerde memuriyetlere atandıkları ve babam da her gün şölenden şölene dolaştığı için -annem öleli çok olmuştu- salt benim için evde kazan kaynaması gereksiz görüldü. Uşaklara dışarda yemek yemeleri için para veriliyordu. Bana da öyle. Ama para benim elime verilmiyor, aydan aya lokantaya ödeniyordu. Bu yüzden evde kaldığım zamanlar pek azdı. Akşamlar dışında. Çünkü babam daire tatilinden sonra en geç yarım saat içinde evde bulunmam buyruğunu vermişti. Hep odamda oturuyordum. Hem de gözlerim bozuk olduğu için ışığa dayanamadığımdan karanlıkta otururdum. Gelişigüzel şeyler düşünürdüm. Ne üzgündüm, ne de neşeliydim.

Böyle odamda otururken bir gün komşu avluda şarkı söylendiğini duydum. Daha doğrusu birçok şarkı. Ama bunlardan biri çok hoşuma gitti. Bu şarkı o kadar yalın, o kadar dokunaklı, edası o kadar hoştu ki sözcükleri anlamaya bile gerek yoktu. Zaten sözcüklerin müziği bozacağı kanısındayım.

Bu anda ağzından kısık ve boğuk sesler dökülüyordu.

- Sesim iyi değil, dedi. Kemana sarıldı. Çalmaya başladı. Hem bu kez doğru dürüst çalıyordu. Çaldığı şey cana yakındı, ama öyle ahım şahım bir şey de değildi. Çalarken parmakları teller üzerinde titriyordu. Sonunda yanaklarından birkaç damla yaş yuvarlandı.

Kemanı yerine koyarken:

- İşte bu şarkı, dedi. Onu hep taze bir zevkle dinlerim. Tümüyle belleğimde yer ettiği halde sesimle doğru dürüst iki notasını bile çıkaramıyordum. Her seferinde bu şarkıyı dinlemek için adeta sabırsızlanırdım. Bu sırada gözlerime kemanım, çocukluk yıllarından beri unuttuğum, duvarda antika bir silah gibi asılı duran kemanım ilişti. Şöyle bir yokladım. -Herhalde ben yokken uşak çalmış olacak- akortluydu. Yayı teller üzerinde gezdirirken, Tanrım sanki çalan ben değildim, Tanrı'nın eli değmiş gibiydi. Ses içime akıyor, sonra gene içimden dışarı çıkıyordu. Soluduğum hava bir kendinden geçişle doluydu. Avludan gelen şarkıyla kemanımdan dökülen ses yalnızlığımın iki yoldaşıydı. Diz çöktüm, yüksek sesle yakarmaya başladım. O yüce, o tanrısal varlığı, çocukluğumda nasıl oldu da küçümsemiş hatta ondan nefret etmiştim. Kemanı öpüyor, yüreğime bastırıyor, yeniden yeniden çalışıyordum.

Avludan gelen şarkı -bu bir kadın sesiydi- durmadan uzuyordu. Ama bu şarkıyı kemanda çıkarmak pek de kolay değildi.

Zaten şarkının notası da yoktu bende. O anda şunun da farkındayım ki müzik adına öğrendiğim bölük pürçük bir parça şeyi de hemen hemen unutmuştum. Aklıma ne eserse gelişigüzel şeyler çalıyordum. Zaten, bu şarkı dışında, çaldığım şeyin ne olduğu umurumda değildi. Bugüne kadar da öyle kaldım. Volfgang Amadeus Mozart'ı, Sebastian Bach'ı çalıyorlar, ama sevgili Tanrı'yı çalamıyorlar. Sesin ve uyumun o sonsuz lütfu, onun özlemle susamış bir kulakla bir tansık olarak uyuşması - çekinerek hafif bir sesle konuşmayı sürdürüyordu- üçüncü notanın birincisine uyması, beşincisinin de gene öyle oluşu, nota duyarlığının gerçekleşmiş bir umut gibi yükselmesi, uyum bozukluğunun inatçı bir kötülük veya küstah bir gurur gibi eksilmesi, uyumun kucağında tanrısal dinginliğe kavuşması. Bana bütün bunları, epey sonraları, bir müziksever anlatmıştı. Ama benim anlamadığım bir şey varsa fügler, puanlar vekarşıpuanlar, kanonlar, la majörler ve benzeri ve benzeri, hepsi bir Tanrı vergisi gibi birbirine dokunuyor, birbirine haçsız bağlanmış ve Tanrı'nın eliyle tutunuyor gibi.

Bütün bunları birkaç kişiden başka kimse bilmek istemiyor. Nasıl Tanrı'nın çocukları yeryüzü kızlarıyla birleşiyorlarsa, tıpkı öyle ruhların soluk alış verişi olan müziği bir yığın söz ekleyerek bozuyorlar. Bunlar ancak nasırlı ruhları kavrar, onları sarar.

Yarı bitkin bir durumda sözlerini şöylece bitirdi:

- Dil bir insan için yemek yemek kadar zorunludur. Fakat Tanrı'dan gelen içkinin saflığını bozmamalı. Yaşlı adam o kadar canlanmıştı ki, adeta tanınmaz duruma gelmişti. Biraz sustu, sonra:

- Öykümün neresinde kalmıştım, diye sordu. Ha evet şarkımda, şarkıyı kemanda çıkarmak için uğraştığımdan söz ediyorum. Bir türlü olmuyordu. Daha iyi duymak için pencereye yanaştım. Tam bu sırada şarkı söyleyen kız avludan geçiyordu. Onu arkadan gördüm, fakat gene de bana tanıdık gibi geldi. Elinde bir sepet vardı. Sepette de henüz pişmemiş çörekler duruyordu. Avlunun köşesinde küçük bir kapıdan girdi. Burada bir fırın olmalıydı. Çünkü bir yandan şarkı söylerken bir yandan da tahta küreklerin sürtünmesi, bu arada sesin bazen boğuk, bazan da duru bir biçimde duyulması, birinin bir kovuğa eğilip şarkı söylediğini sonra yine doğrulduğunu gösteriyordu. Bir süre sonra yeniden göründü. Nereden tanıdığımı anladım: Onu gerçekten epeydir tanıyordum, hem de daireden tanıyordum.

Bu şöyleydi: İş erken başlıyor, öğle sonuna kadar sürüyordu. Acıkan veya yarım saat dinlenmek isteyen genç memurlardan birçoğu saat on bire doğru biraz bir şey yemeyi alışkanlık edinmişlerdi. Her şeyde çıkarını bilen satıcılar midesine düşkün olanları yürümek sıkıntısından kurtarır, satacakları şeyleri daireye getirirlerdi. Dairede merdiven başına, koridora dizilirlerdi. Bir ekmekçi küçük francalalar satardı, meyveci de kiraz. Komşu bir bakkalın kızının kendi eliyle yaptığı ve sıcak sıcak getirdiği çörekler en çok ilgi göreniydi. Müşterileri çoğunlukla onun yanına gidip çörek alırlardı. Ender olarak, çağrılırsa, dairenin odalarına kadar gelirdi. O zaman, biraz asık suratlı olan daire yöneticisi, farkına varırsa kızcağızı kovmaktan geri kalmazdı. Genç kız bu işe öfkelenir, kötü kötü söylenirdi, ama çaresiz boyun da eğerdi. Bu kızı arkadaşlarım güzel bulmazlardı. Kısa boylu olduğunu söylerlerdi. Saçlarının rengine bir türlü ad bulamazlardı. Gözlerinin kedi gözü gibi olduğuna bazıları karşı çıkardı, ama çiçek bozuğu olduğunda herkes düşündeşti. Yalnızca vücudunun dolgunluğunda

birleşiliyordu. Herkes ona kaba davranırdı, ama birisi ondan bir tokat yemiş. Öyle bir tokat ki yanağından bir hafta izi kaybolmamış.

Ben onun müşterisi değildim. Çünkü bir yandan parasızdım, bir yandan da yiyip içmeyi hep bir gereksinme sayardım. Çok kez bu gereksinmeyi duyarım. Zevk ve tat aramak aklımdan bile geçmemiştir. Bu nedenle birbirimize aldırış etmezdik. Yalnızca bir kez arkadaşlarım, bana takılmak için, kıza kendisinden bir şey satın almak istediğimi söylemişler. Kız masamın yanına geldi ve sepeti uzattı. "Ben bir şey istemiyorum kızcağızım" dedim. Öfkeli öfkeli "Ya öyleyse herkesi ne diye çağırıyorsunuz" dedi. Özür diledim. İş anlaşılınca ona tatlılıkla durumu anlattım. "Öyleyse hiç olmazsa bana bir parça kâğıt verin, çöreklerimin altına sereceğim" dedi. Önümdeki kâğıtların dairenin malı olduğunu, benim olmadığını söyledim. Fakat evde benim kendi kâğıtlarım var, istersen onlardan getireyim, dedim. Alaylı bir edayla: "Benim de evimde çok" dedi, kısa bir kahkaha atarak uzaklaştı.

Aramızda bu olay geçeli birkaç gün olmuştu. Bu tanışıklıktan hemen yararlanmayı düşündüm. Ertesi sabah, evimizde hiç eksik olmayan kâğıtlardan bir tomar alıp daireye gittim. Kâğıtları, kimse farkına varmasın diye, rahatsız bir biçimde koynumda saklamıştım. Öğleye doğru arkadaşlarımın giriş çıkışından, bir şeyler yemelerinden çörek satıcısının geldiğini anladım ve müşterilerin üşüşmesi yavaşlayınca hemen dışarı çıktım. Kâğıdı çıkardım. Dişimi tırnağıma takıp genç kıza doğru yürüdüm. Kız sepeti yere koymuş, sağ ayağını genellikle oturduğu alçak iskemleye dayamış duruyor, bir yandan alçak sesle şarkı söylerken bir yandan da iskemleye dayadığı ayağıyla tempo tutuyordu. Ona yaklaştığım zaman beni tepeden tırnağa bir süzdü. Bu durum büsbütün cesaretimi kırdı. Sonunda "Kızcağızım," diye söze başladım, "siz geçenlerde benden kâğıt istemiştiniz, o zaman yanımda değildi. İşte evden getirdim"... ve kâğıtları uzattım. "Size o zaman da söyledim ki," diye yanıt verdi, "bende de kâğıt çok. Ama fazla mal göz çıkarmaz." Bu sözleri söyleyerek hafif bir baş eğmesiyle kâğıtları aldı, sepetine koydu. Çörekleri göstererek, "Çörek istemiyor musunuz? En iyileri satıldı ama" dedi. Kendisine teşekkür ettim, başka bir ricam olduğunu söyledim. Elini sepetin sapına geçirerek: "Ya, ne imiş o?" dedi ve öfkeyle yüzüme baktı. Bir müzik heveslisi olduğumu ama bu işe yeni başladığımı, kendisinden çok güzel şarkılar dinlediğimi, hele bir tanesinin çok hoşuma gittiğini söyledim. "Siz mi? Beni mi? Şarkılar mı?"

diye çıkıştı. "Peki nerde?" Kendisinin komşusu olduğumu, avluda çalışırken gizlice dinlediğimi anlattım. "Şarkılarınızdan bir tanesi çok hoşuma gitti," dedim, "o derece ki onu kemanda çıkarmaya çalıştım." Ah," diye bağırdı, "kemanı cızır cızır öttüren siz miydiniz?" O zamanlar, demin de söylediğim gibi acemiydim. Sonraları yavaş yavaş büyük emekle bu parmaklara gereken oynaklığı kazandırdım.

Bunları söylerken -keman çalan birisi gibi sol elinin parmaklarını havada oynatıyordu- yüzüne bir ateş bastı.

Onun yüzünden de söylediğine pişman olduğu okunuyordu. "Küçük hanım," dedim, "bende çaldığım parçanın notası yok da onun için cızırdıyor" dedim. "İşte salt bunun için sizden bu notanın bir kopyasını lütfetmenizi rica ediyorum." "Kopyası mı?" dedi, "şarkının basılmışı var. Sokak başlarında satılıyor." "Şarkı mı?" dedim, "herhalde o dediğin güftesi olacak." "Öyle ya güftesi. Güftesi, güftesi, şarkısı." "Fakat ben seslerini öğrenmek istiyorum." "Böyle şeylerin de yazılısı olur muymuş?" diye sordu. "Elbet," diye yanıt verdim, "asıl sorun da burada. Peki siz bunu nasıl öğrendiniz, küçük hanım?" "Söylenirken duydum, ben de söylemeye başladım." Bu doğuştan sanatçı karşısında şaşırıp kalmıştım. Zaten bilgisiz kimseler çoğunlukla yetenekli olurlar. Ama doğru olan, asıl olan sanat bu değildir. Yeniden cesaretim kırılmıştı. "Hangi şarkıdan söz ediyorsunuz?" diye sordu, "pek çok şarkı biliyorum." "Hepsini de notasız mı?" "Ee tabii. Peki hangisini istiyorsunuz?" "O kadar güzeldi ki," diye açıkladım, "başlangıçta yükseliyor, sonra gayet yavaşlıyor. Hem canım en çok söylediğiniz şarkı." "Ha şu olacak" dedi. Sepeti yine yere koydu, ayağını iskemleye dayadı, başını öne eğdi ve çok alçak, duru bir sesle şarkıyı söylemeye başladı. O kadar güzel, o kadar cana yakın söylüyordu ki, daha bitirmeden elim onun sarkan eline gitti. Elini çekerek, "Oo," dedi. Elini yakışık almayacak biçimde tutmak istediğimi sanmıştı. Fakat asla, ben elini öpmek istiyordum. Yoksul bir kız olduğu halde. Ben de şimdi yoksul bir adam oldum.

Şarkıyı öğrenmek isteğiyle, ellerimi umutsuzluk gösterir biçimde saçlarıma götürdüğüm zaman beni avutmaya başladı: Peter Kilisesi'nde org çalan adam hindistancevizi satın almak için sık sık babasının dükkânına gelirmiş. Kendisinden şarkıyı notaya çekmesini rica edecekmiş. Birkaç gün sonra dükkâna uğrayıp alabilirmişim. Bunları söyledikten sonra sepetini

aldı, yürümeye başladı. Kendisini merdiven başına kadar götürdüm. Üst basamakta son kez diz bükerken daire yöneticisi tarafından yakalandım. Yönetici masama dönmem için uyardı, kızı da azarladı. Bu kız beş para etmezmiş. Bu söze çok kızdım. İzniyle aynı kanıda olmadığımı söyleyeceğim sırada odasına girmiş olduğunu fark ettim. Ben de kendimi toplayıp odama girdim. O zamandan sonra da ne düzensiz bir memur olduğum kaldı, ne yolunu sapıtmış bir insan olduğum... Denmedik kalmadı.

Gerçekten de o gün ve onu izleyen günler doğru dürüst çalışamaz olmuştum. Aklım fikrim şarkıdaydı. Kendimden geçmiş gibiydim. Aradan birkaç gün geçtiği halde notayı almaya gitmenin zamanı gelip gelmediğini bir türlü kestiremiyordum. Kız, orgcunun hindistancevizi almak için babasının dükkânına sık sık uğradığını söylemişti. Orgcu hindistancevizini olsa olsa bira için satın alırdı. Oysa birkaç günden beri hava serinlemişti. Bu nedenle saygıdeğer müzik adamı herhalde şarabı yeğleyecek ve hindistancevizine gereksinme duymayacaktı. Çok çabuk gitmek yüzsüzlük, beklemek de ilgisizlik olarak yorumlanabilirdi. Kızla ilk konuşmamız arkadaşlarım arasında yayıldığı ve onlar bana bir oyun oynamak hevesiyle yandıkları için kızla koridorda konuşmaya pek yanaşamıyordum.

Bu arada yeniden hevesle kemanıma sarıldım. Ara sıra kafadan çalıyordum. Fakat çaldığım şeylerin hoşa gitmeyeceğini bildiğim için pencereyi dikkatle kapatıyordum. Pencereyi açtığım zamanlar da artık kızın şarkısını duyamaz olmuştum. Kız ya hiç şarkı söylemiyor, yahut da kapıları kapatıp o kadar alçak sesle söylüyordu ki iki sesi bile ayırt edemiyordum.

Sonunda -aradan aşağı yukarı üç hafta geçmişti- sabrım tükendi. Gerçi iki akşam sokağın köşesine kadar gittim -hem de uşaklar görürse beni evde bir şey arıyor sansınlar diye şapkasız olarak gittim- ama dükkâna yaklaşınca içimi öylesine şiddetli bir heyecan kaplıyordu ki ister istemez geri dönmek zorunda kalıyordum. Ama -önce de söylediğim gibi- dayanma gücüm kalmamıştı, bir akşam ne pahasına olursa olsun dedim, odamdan fırladım -gene şapkasızdım- usul usul merdivenleri indim, dükkâna doğru kararlı adımlarla yürüdüm. Dükkâna yaklaşınca biraz durakladım ve ne yapmam gerektiğini düşündüm. Dükkânda ışık vardı ve birtakım sesler geliyordu. Biraz duraksadıktan sonra eğilip yan gözle içeriyi gözetledim. Genç kız, üstünde lamba duran masanın hemen önüne oturmuş, ışıkta mercimek yahut nohut ayıklıyordu. Karşısında da iri yarı, zorlu bir adam oturuyordu. Bu

adam ceketini omuzlarına atmıştı, elinde de bir lobut vardı, satıra benzer bir şey. Keyifli bir şey konuştukları anlaşılıyordu. Çünkü genç kız birkaç kez kahkaha attı, ama ara vermeden, hatta başını bile kaldırmadan işini görmeyi sürdürüyordu.

Öne eğildiğim için rahatsız oluşumdan mı, yoksa başka bir nedenden mi bilmiyorum heyecanım yeniden arttı. Tam bu sırada arkamdan güçlü bir elin beni yakaladığını ve ileriye doğru sürüklediğini gördüm. Gözümü açıp kapayıncaya kadar kendimi dükkânda bulmuştum. Serbest bırakılınca dönüp arkama baktım; karşımdaki adam beni dükkânı gözetlerken görüp durumumu kuşkulu bulduğu için yakama yapışan bakkaldı. "Seni kör olası seni," diye bağırdı. "Eriklerimin nereye uçtuğunu, karanlıkta dükkânın önündeki sepetlerden avuç avuç aşırılan mercimeklerin, arpanın ne olduğunu şimdi iyice anlıyorum. Şimdi gününü görürsün sen." Gerçekten de beni pataklamak için üzerime yürüdü.

Mahvolmuştum. Ama onurumun lekelendiği düşüncesiyle hemen aklımı başıma topladım. Hafif bir baş selamıyla bu kaba adama ziyaretimin amacının ne erikleri, ne de mercimeği olduğunu, yalnızca kızı için geldiğimi anlattım. Ben bunları söylerken dükkânın ortasında ayakta duran kasap bir kahkaha attı ve eğilip genç kızın kulağına bir şeyler fısıldadı. Bunun üzerine kız da güldü ve kasabın sırtına bir tokat atarak onu yanıtsız bırakmadı. Bakkal kasabı kapıya kadar götürüp uğurladı. Ben bu arada gene bütün cesaretimi yitirmiştim. O anda bütün bu olup bitenlerle zerrece ilgisi yokmuş gibi kayıtsızca mercimek ve fasulyesini ayıklamayı sürdüren kızla başbaşa kalmıştım. Bakkal şamatayla içeri girdi: "Hay Tanrı'nın gazabı," dedi, "efendi, kızımdan ne istiyorsun?" Ziyaretimin nedenini anlattım. "Ne şarkısıymış bu?" dedi, sonra sağ elini şüpheli şüpheli sallayarak; "ben sana bir şarkı okuyayım da gör" dedi. Genç kız önündeki tablanın yerini değiştirmeden sandalyesiyle yana dönüp eliyle tezgahı işaret etti: "İşte, orada" dedi. Hemen tezgaha koştum. Gerçekten orada bir nota vardı. Bu, aradığım şarkı olacaktı. Ama bakkal benden atik davrandı, o güzelim notayı kaptı, buruşturdu: "Söyle bakalım" dedi, "Bu neymiş? Bu adam da kim?" Kız, kurtlu bir mercimeği alıp yere atarken: "Daireden bir efendi" diye yanıt verdi. Bakkal: "Daireden bir efendi mi?" diye bağırdı, karanlıkta, üstelik şapkasız. Başımda şapka olmayışının -oturduğumuz evi göstererek- buraya çok yakın bir yerde olmamızdan ileri geldiğini söyledim. "O evi tanırım" dedi, "orada yalnızca saray danışmanı...... -babamın adını söyledi- oturur.

Uşaklarının da hepsini tanırım." Sanki yalan söylüyormuşum gibi yavaşça: "İşte ben o saray danışmanının oğluyum" dedim. Yaşamımda insanoğlunun nasıl birdenbire değiştiğini pek çok görmüştüm. Ama böylesini, bu sözleri söylediğim zaman adamın durumunda, davranışında gördüğüm değişiklik gibisini hiç görmemiştim. Bana sövüp saymak için açılan ağzı öylece açık kaldı. Ama gözleri hâlâ öfkeliydi. Dudaklarında beliren gülümseme yavaş yavaş yüzüne yayılıyordu. Kız o kayıtsız duruşunu hiç bozmamıştı. Başı eğik işini görmeyi sürdürüyordu. Yalnızca dağılan saçlarını kulaklarının arkasına attı. Yüzünde gülümsemesi tamamlanmış olan bakkal: "Demek danışman hazretlerinin oğlu ha?" dedi, "lütfedip oturmaz mısınız? Barbara bir sandalye." Kız istemeye istemeye, kızgın yerinden kımıldadı. Ama babası hemen bir sepeti kaldırıp altındaki sandalyeyi bir bezle silerken: "Sana gösteririm ben, seni sinsiz kız," dedi. "Saygıdeğer beyefendi, danışman hazretleri - yani mahdum beyefendi demek istiyorum - demek müzikle uğraşıyorlar. Acaba bizim kız gibi şarkı da söylerler mi? Herhalde notasına uyarak, sanatkarca söylerler." Kendisine doğuştan sesimin kötü olduğunu söyledim. "Yoksa kibarlar arasında görenek olduğu üzere klavsen mi çalarsınız?" dedi. Keman çaldığımı söyledim. "Ben de gençliğimde epeyce keman cızırdattım." dedi. Bu sözcüğü söylerken istemim dışında kıza baktım. Onun alaylı alaylı gülümsediğini görüp sarsıldım. "Kızımla ilgilenmek ister misiniz, yani müzikte demek istiyorum," diye konuşmayı sürdürdü. "Bir adamın iyi bir sesi olursa başka nitelikleri de olur. Ama o incelik," -bunu söylerken sağ elinin gösterme parmağıyla başparmağını birbirine sürtüyordu- "onu nerde bulmalı?" Hiç de layık olmadığım halde bana müzikte bu kadar derin bilgim varmış gibi davranılmasından çok utandım. Tam gerçeği olduğu gibi anlatmak istediğim anda dükkânın önünden birisi geçti. İçeriye "Hepinize iyi akşamlar " diye seslendi. Birden ürktüm. Çünkü bu ses bizim uşaklardan birinin sesiydi. Bakkal da tanıdı. Dilinin ucunu gösterip omuzlarını kaldırarak: "Babanızın uşaklarından biriydiler. Sizi görmedi, çünkü arkanız kapıya dönüktü." diye fısıldadı. İşte böyle oldu. Ama saklanmak, yalancı çıkmak duygusu içimi kurt gibi kemirmeye başladı. Birkaç esenleşme sözcüğü kekeledikten sonra dükkândan çıktım. Notayı bile unutmuştum. Bereket yaşlı adam arkamdan koşup onu elime sıkıştırdı.

Böylece eve, odama döndüm, iş nereden patlak verecek diye beklemeye başladım. Nitekim gecikmedi. Meğer uşak beni tanımış. Aradan

birkaç gün geçince babamın yazmanı odama geldi ve bana baba evinden ayrılmam gerektiğini söyledi. Babamın bu kararına karşı ne söyledimse para etmedi. Kentin dış mahallelerinden birinde bana küçük bir oda tuttular. Böylece baba ocağından sürgün edilmiştim. Şarkıcı kızı da görmez olmuştum. Daireye çörek satması yasaklanmıştı. Babasının dükkânına gitmeye de bir türlü cesaret edemiyordum Çünkü ailemin buna kızacağını biliyordum. Evet, yaşlı bakkala yolda rasladığım zaman öfkeyle başını çevirdi. O zaman yerin dibine geçtim. Günün yarısını dairede geçiriyordum, yarısını da evde keman çalmakla.

Meğer başımıza daha neler gelecekmiş. Ailemizin talihi sönmeye başladı. Başına buyruk ve atak bir süvari subayı olan küçük kardeşim delice bir bahse tutuşmuştu. Bu bahis Macaristan'da oluyordu. Terli terli atıyla, zırhıyla Tuna'yı yüzerek geçti ve doğal olarak bunu yaşamıyla ödedi. En çok sevilen büyük kardeşim bir eyaletteki danışmanlıkta çalışıyordu. Hep üstlerine karşı gelirdi ve söylendiğine bakılırsa babam tarafından da gizlice korunuyordu. Hatta rakibini ezmek için ona karaçalacak kadar ileri gitti. Soruşturma açıldı, kardeşim de gizlice ülkeden kaçtı. Babamın sayısız, çok olan düşmanları onun yerinden etmek için bu olayı bir vesile saydılar. Dört bir yandan saldırıya uğrayan ve etkisinin sarsılmasına içerleyen babam danışmanlar toplantısında karşı saldırıda bulunuyordu. Bir gün tam konuşurken inme indi. Bu durumda eve getirdiler. Benim olup bitenlerden hiç haberim yoktu. Ertesi gün dairede arkadaşların gizli gizli fısıldaştıklarını ve parmaklarıyla beni gösterdiklerini fark ettim. Ama böyle şeylere alışık olduğum için bir şeyden kuşkulanmadım. Onu izleyen cuma günü -bu olay çarşamba günü olmuştu- birden odama kapkara bir yas giysisi getirildi. Şaşkınlık içinde sordum, acı gerçeği öğrendim. Aslında yapım güçlü ve dayanıklıydı ama bu haberi işitince dizlerimin bağı çözüldü, baygın bir durumda yere yuvarlanmışım. Beni bir yatağa götürmüşler. Bütün günü ve bütün geceyi sayıklamalar, bunalımlar içinde geçirdim. Ertesi sabah her şey eski durumuna döndü. Ama babam gömülmüştü.

Artık bir daha onun sesi duyulmayacaktı. Ona çektirdiğim acılardan ötürü bağışlamasını dileyemeyecek, hatta bana gösterdiği layık olmadığım lütuflardan -evet lütuflardan- ötürü minnetlerimi sunamayacaktım. Evet o hep hakkımda hayırlı olan şeyleri istiyordu. Bir gün onunla, yaptıklarımıza göre değil, düşündüklerimize göre hakkımızda yargıya varılacak bir yerde buluşacağımızı umuyorum.

Günlerce odamda kaldım. Ağzıma bir lokma bir şey bile girmemişti. Sonunda dışarı çıktım, çabucak yemeğimi yiyip eve döndüm. Ama akşam olunca karanlık sokaklarda kardeş katili Kabil gibi dolaştım. Babamın evi bana korkunç bir tablo gibi görünüyordu. Elimden geldiği kadar onu görmekten kaçınıyordum. Ama bir seferinde başım önümde dolaşırken birden kendimi korktuğum evin önünde buldum. Dizlerim müthiş titrediği için olduğum yerde duraklamak zorunda kaldım. Elimle arkamdaki duvarı yoklarken birden bakkalın kapısı gözüme ilişti. Barbara içerdeydi, elinde bir mektup vardı. Yanı başındaki tezgahta ışık yanıyordu. Onun yanında da babası ayakta duruyordu. Bir şeyler konuşuyorlardı. Neye mal olursa olsunu oraya gitmeliydim. Derdimi dökecek, derdime ortak olacak kimsem yoktu. Bakkalın bana kızgın olduğunu biliyordum. Ama kızı ne de olsa güler yüz gösterirdi. Düşündüğümün tam tersi oldu. Ben dükkâna girer girmez Barbara ayağa kalktı, beni kibirlice süzdü, sonra yandaki odaya girdi, kapıyı kilitledi. Oysa yaşlı adam beni elimden yakaladı, oturacak yer gösterdi, avuttu. Artık zengin olduğumu, kimseye boyun eğmemem gerektiğini söyledi. Ne kadar mirasa konduğumu sordu, bilmiyordum. Mahkemeye başvurmamı salık verdi. Ben de bunu yapacağımı söyledim. "Devlet dairesinden," diyordu, "iş çıkmaz." Konacağım mirasla ticaret yapmalıymışım. Deri ve meyve ticareti iyi kazanç sağlıyormuş. Bu işten iyi anlayan bir ortak kuruşları altına çevirebilirmiş. Kendisi de bir zamanlar bu gibi işlerle uğraşmış. Bunları söylerken ikide bir kızını çağırıyordu. Kız, kapı duvar, ses vermiyordu. Ama kapının arkasında ara sıra bir hışırtı duyar gibi oluyordum. Kız bir türlü çıkmadığı, yaşlı adamda boyuna paradan söz ettiği için dükkândan ayrıldım. Adam dükkânda yalnız olduğu için beni geçiremediğine yazıklandığını söylüyordu. Umduğumu bulamadığım için üzgündüm. Ama ne de olsa bir hayli avuntu bulmuştum. Sokağa çıkınca biraz durdum. Tam babamın evine baktığım bir sırada ansızın arkamdan bir ses geldi. Kısık ve kızgın bir sesti bu: "Çabucak inanıvermeyin," diyordu, "onlar sizin için iyi şeyler düşünmüyorlar." Hemen geri döndüm ama kimsecikleri göremedim. Yalnızca, bodrumda bakkalın oturduğu evin penceresinin açılıp kapanmasından, sesi tanımamış olsam bile gizemli uyarıcının Barbara olduğunu anlamıştım. Demek dükkânda konuşulanları dinlemişti. Demek benim babasından sakınmamı istiyordu. Yoksa kulağıma mı öyle gelmişti? Zaten babamın ölümünden sonra daire arkadaşlarım olsun, tanımadığım insanlar olsun, bana, korunma ve yardım dileğiyle başvuruyorlardı. Ben de paralandığım zaman yardım edeceğimi

söylüyordum. Bir kez söz verince sözümü tutmam gerekirdi. Ama ilerde daha sakıngan olmaya karar verdim. Mirasımı almak için başvuruda bulundum. Sanılandan daha azdı, ama gene de çoktu, on bir bin altın tutuyordu. Odam, bütün gün ziyaretçiler ve yardım isteyenlerle dolup dolup taşıyordu. Bense adeta katı yürekli bir adam oluvermiştim. Ancak çok büyük zorluk içinde olduklarını bildiğim insanlara yardım ediyordum. Bu arada Barbara'nın babası da geldi. Barbara'yı üç gündür ziyaret etmediğim için sitemlerde bulundu. Onu rahatsız etmekten korktuğumu söyledim. O, böyle şeylere kulak asmamamı, zaten onu yola getirdiğini söyledi. Bunları söylerken öyle sert bir gülüşle güldü ki adeta korktum. Böylece Barbara'nın uyarısını anımsadım da, az sonra konuşmamız mirasın ne kadar tuttuğuna dökülünce, miktarı söylemedim. Ticaret önerilerini de ustaca atlattım.

Gerçekten de kafamda başka amaçlar vardı. Babamın hatırı için çalışmama göz yumdukları dairede yerime başka birini almışlardı. Zaten aylık almadığım için buna pek aldırış etmedim. Son olaylar dolayısıyla meteliksiz kalan babamın yazmanı bana bir mektup yazarak bir danışma, kopya ve tercüme bürosu kurma önerisinde bulundu. Bunun için ilk kuruluş harcamalarını peşin vermem gerektiğini yazıyor, kendisinin yönetimi ele almaya hazır olduğunu ekliyordu. Üstelemem üzerine kopya işi içine notalar da katıldı. İşte sonunda mutluydum. Büro için gereken parayı verdim. Ama artık sakıngan bir adam olduğumdan, verdiğim paraya karşılık bir senet imzalattım. Kuruluş için gene peşin ödediğim güvence akçesi epeyce bir toplam tutmakla birlikte, ondan korkum yoktu; çünkü para benim adıma mahkeme veznesine yatırılmıştı. Ha kendi kasamda durmuş, ha orada, fark yoktu.

Karar verildi. Kendimi, ferahlamış, yücelmiş, yaşamımda ilk kez olarak bağımsız; bir sözcükle adam olmuş görüyordum. Babam hemen hiç aklıma gelmiyordu. Daha iyi bir ev düzdüm. Gardrobumda bazı değişiklikler yaptım. Gün kararınca bildik sokaklardan yürüyerek bakkala gittim. Ama bu kez, pek hoş bir davranış olmamakla birlikte, ayağımla tempo tutarak şarkımı mırıldanıyordum. Ama şarkının ikinci bölümündeki bemolü çıkaramıyordum. Neşem üstümdeydi. Ama Barbara'nın soğuk bir bakışı beni gene o eski cesaretsizliğime sürükledi. Babası çok iyi karşıladı. Kız, sanki çevresinde kimse yokmuş gibi, kâğıt külahlar yapmayı sürdürüyor, tek sözcükle olsun konuşmaya karışmıyordu. Ama söz mirasa gelince oturduğu yerde doğruldu, adeta gözdağı veriyormuş gibi: "Baba"

dedi. Yaşlı adam hemen lafı değiştirdi. Orada kaldığım sürece ne bir kez olsun dönüp baktı, ne de ağzından bir sözcük çıktı. Sonunda ayrılırken "Güle güle" sözlerini hele şükür der gibi söyledi.

Ama ben oraya gitmeyi sürdürdüm. O da yavaş yavaş yumuşadı. Bu yumuşama kendisi için minnet duyacağı bir iş yapmamdan ileri gelmiyordu. O gene boyuna beni azarlıyor, paylıyordu. Yaptığım hiçbir işi beğenmiyordu. Tanrı bana iki tane sol el vermiş, ceketim bir bostan korkuluğuna geçirilmiş gibi duruyormuş üstümde. Horozlara kafa tutan ördekler gibi yürüyormuşum. Hele müşterilere karşı saygısızlığıma çok kızıyordu. İş yerim açılıncaya kadar işim gücüm olmadığı için, biraz da müşterilerle ilişkim olup elim işe yatsın diye dükkânda yardım ediyordum. Bu iş genellikle günlerimin yarısını alıyordu. Baharat tartıyor, çocuklara ceviz ve erik kurusu sayıyor, müşterilere paralarının üstünü veriyordum. Bu sonuncu işte sık sık yanılıyordum. Her seferinde Barbara karışıyor, zorla parayı elimden alıyor, müşterilerin yanında beni küçük düşürüyordu. Müşterilerden birine biraz fazla eğilsem, yahut ağzımdan emrinize amadeyim gibi gönül alıcı bir söz kaçırsam, daha müşteri dışarı çıkmadan, bana sertçe, sen yaranmayı bırak, emre amade olan mallar olsun der; sırtını bana çevirirdi. Bazan da pek iyi davranırdı. Çocukluk anılarımdan, birbirimize ilk kez rasladığımız dairede çalıştığım zamanlarla ilgili öykülerden söz ederken beni dikkatle dinlerdi. Ama hep beni konuştururdu. Ara sıra, tek tük sözcüklerle ya beni onaylar veya -sık sık- yüzünü buruştururdu.

Müzikten veya şarkılardan hiç konuşulmazdı. "Önce," derdi, "insan ya şarkı söylemeli yahut bu konuyu hiç açmamalı. Bu konu konuşulmaz." Artık kendisi de şarkı söylemiyordu. Dükkânda ayıp kaçardı. Babasıyla birlikte oturdukları arka odaya girmeyeyse izinli değildim. Ama bir keresinde çaktırmadan içeriye kaydım. Sırtı bana dönüktü, ayaklarının ucunda yükselmiş, ellerini, bir şey arıyormuş gibi, raflarda gezdiriyor, bir yandan da şarkı söylüyordu. Bu o şarkıydı, benim şarkımdı - çayda tüylerini yıkayan, başını sağa sola sallayıp tüylerini kabartarak gagasıyla düzelten çayırkuşları gibi cıvıldıyordu. Bir çayırlıkta yürüyormuşum gibi geliyordu bana. Ayaklarımın ucuna basarak usulca ona yaklaştım. O kadar sokulmuştum ki şarkı dışardan değil, içimden çıkıyormuş gibi gelen bir ruhlar şarkısı oluvermişti. O zaman kendimi tutamadım, omuzları arkaya doğru eğilmiş ama vücudu öne doğru çıkan kızı yakaladım. Ah bilemezsiniz

ne oldu, bir fırıldak gibi yerinde döndü, öfkeden yüzü ateş kesilmişti, elleri titriyordu, daha özür dilemeye vakit kalmadan...

Barbara'nın dairede çörek satarken bir sırnaşığa nasıl tokat attığını arkadaşlar sık sık anlatırlardı. Daha çok ufak tefek sayılan bu kızın gücü ve elinin ağırlığı üzerine anlatılan şeyler pek fazla şişirilmiş gibi gelirdi insana. Ama gerçekte bu doğruydu. Yıldırımla vurulmuşa dönmüştüm. Gözlerimin önünde ışıklar yandı söndü. Ama bunlar göksel ışıklardı. Güneş gibi, ay gibi, yıldızlar, saklambaç oynarken şarkı söyleyen küçük melekler gibi. Hayaller görüyordum. Kendimden geçmiştim. O da benden az korkmamıştı. İyi etmek istiyormuş gibi elini yüzüme götürdü. "Biraz fazla kaçmış olacak" dedi. Birden yanağımda -ikinci kez yıldırımla vurulmuş gibi- onun sıcak soluğunu ve dudaklarını duydum. Beni öpmüştü; ama hafif, hafifçe, işte bu yanak üzerine, ama öpücük diye buna derlerdi.

Yaşlı adam, bunları söylerken hafifçe yanağına vuruyordu. Gözlerinden yaşlar dökülmeye başladı:

- Bundan sonrasını anımsayamıyorum, diye sürdürdü, yalnızca şunu anamsıyorum, birden kızın üstüne atıldım, ama o yatak odasına kaçtı ve cam kapıyı kapadı. Kapıyı zorlamaya başladım. Sırtını vermiş bütün gücüyle dayanıyordu, adeta yapışmış gibiydi. Birden içime bir cesaret geldi, öpücüğünü camın arkasından yanıtladım.

Arkamdan bir ses: "Allah versin" dedi. Bu yeni gelen bakkaldı: "Vay canına ne de güzel şakalaşıyorlar," diyordu, "çık dışarı aksi kız, oyun bozanlık etme. Onurlu bir öpücüğe kimse karşı koyamaz." Kız inat ediyor, çıkmıyordu. Yarı bitkin bir durumda birkaç sözcük kekeleyerek oradan ayrıldım. Kendi şapkam diye bakkalın şapkasını giymişim. Bakkal gülerek arkamdan koşup şapkaları değiştirdi. Biraz önce de söylediğim gibi o gün yaşamımın en mutlu günüydü. Hatta biricik günüydü desem yerinde olur. Ama bunu söylemek doğru olmaz, çünkü Tanrı'nın iyilikleri eksik değildir.

Kızın hakkımda ne düşündüğünü kestiremiyordum. Acaba daha mı öfkeliydi, yoksa yumuşamış mıydı? Yeni bir ziyarete karar vermek hayli güç oldu. Ama o bana karşı iyi davrandı. Her zamanki gibi ters değildi, tersine alçakgönüllüydü, sakin sakin işiyle uğraşıyordu. Başıyla bana yanındaki yeri göstererek oturmamı ve kendisine yardım etmemi işaret etti. Oturup çalışmaya başladım. Yaşlı adam gitmek istiyordu. "Ne gidiyorsun

baba," dedi, "istediğin şey oldu." Bu söz üzerine bakkal gitmekten vazgeçti. Odada üç aşağı beş yukarı dolaşarak şundan bundan konuşmaya başladı. Ben konuşmaya katılmaya cesaret edemiyordum. Bu sırada kız birden hafif bir çığlık kopardı. Parmağına bir şey batmıştı. Pek öyle canının değerini bilmediği halde elini sallamaya başladı. Bakmak istedim, izin vermedi. Babası: "Sen de amma da aksi şeymişsin" diye homurdandı ve kızın önüne gelip bu kez yüksek sesle: "Benim istediğim şey henüz olmamış" dedi. Sonra gürültülü adımlarla çıktı gitti. Ben dünkü dolayısıyla dolayısıyla özür dilemek istiyordum. Ama sözümü kesti ve: "Canım bırak şu lafları, doğru dürüst şeyler konuşalım" dedi.

Sonra başını kaldırdı, beni tepeden tırnağa kadar süzdükten sonra sakin bir edayla konuşmayı sürdürdü: "Sizinle tanıştığımız günü artık anımsamıyorum. Ama son günlerde sık sık buraya gelir oldunuz. Biz de size alıştık. Sizin mert bir insan olduğunuzu kimse yadsıyamaz. Ama siz zayıfsınız ve hep kendinize yakın bulduğunuz bir kimseye bağımlı oluyorsunuz. O derece bağlanıyorsunuz ki kendi işlerinizi bile yapamıyorsunuz. Yıkıma sürüklenmemeniz için dostlarınızın olsun, ahbaplarınızın olsun sizinle ilgilenmeleri bir görev, bir borçtur. Günün yarısını bu dükkânda geçiriyor, sayıyor, tartıyor, ölçüyorsunuz. Ama bu işin bir sonu yok. Geleceğiniz için ne düşünüyorsunuz?" Babamdan kalan mirastan söz ettim. "Bu miras bir hayli kabarık olabilir" dedi. Para söyledim. "Bu para bir iş yapmak için çok, har vurup harman savurmak için azdır. Gerçi babam size bir öneride bulunmuş, ben de sizi uyarmıştım. Haklıydım. Çünkü o bu tür işlerde vaktiyle çok para yitirdi. Bir de..." diye kısık bir sesle sürdürdü. "O zaten başkalarından para çekmeye alışkındı. Belki de dostlarından bile o kadar ustalıkla çekemez. Sizin yanınızda hep iyi niyet sahibi biri bulunmalı." Kendisini gösterdim. Elini göğsüne götürüp "Gerçi namusluyumdur," dedi, griye çalan gözlerinde açık mavi, gök mavisi bir şey parlıyordu, "fakat benim yolum ayrı. Dükkân az kazanç getiriyor. Babamın kafasında hep bir meyhane açmak düşlemi dolaşıyor. Böyle bir şey bana gelmez. Ben el hizmetleri yapmayı severim, ayak hizmetleri beni açmaz." Bunları söylerken gözüme bir kraliçe gibi görünüyordu. Önlüğünden bir mektup çıkarıp sinirli bir tavırla tezgahın üzerine fırlattı: "Hem bana başka bir öneri de yapılıyor. Bu durumda buradan gitmem gerek" dedi. "Uzaklara mı?" diye sordum. "Niçin soruyorsunuz, size ne bundan?" dedi. O nereye giderse ben de oraya gideceğimi söyledim. "Çocuk

musunuz?" dedi. Buna olanak yokmuş, iş bildiğim gibi değilmiş. "Ama bana inanıyorsanız ve yakınımda olmak isterseniz, bitişikteki satılık tuhafiye mağazasını satın alın," dedi, "ben bu işten anlarım, korkmayın paranıza bir şey olmaz. Hem siz de hesap ve yazı işlerini üzerinize alırsınız, böylece size bir uğraşı çıkmış olur. Daha başka şeyler de olabilir, ama şimdilik bunlardan söz etmeyelim. Ne olursa olsun siz kendinize biraz çekidüzen vermelisin.Kadınsı erkeklerden nefret ederim."

Yerimden sıçramamla şapkamı kapmam bir oldu. "Ne oluyor, nereye böyle?" diye sordu. Soluk soluğa şu yanıtı verdim: "Söz verdiğim işten vazgeçtiğimi söylemeye." "Hangi işten?" Kendisine bir yazı ve danışma bürosu açma tasarımı anlattım. "Bu işten kâr çıkmaz," dedi, "bir şey danışmak için kimsenin büroya gereksinmesi yoktur. Yazı işlerine gelince onu da zaten herkes okulda öğreniyor." Notaların da çoğaltılacağını, bu işi herkesin kolay kolay beceremeyeceğini anlattım. "Bırak bu saçma şeyleri," dedi, "notayı bir yana bırak da zorunlu olan şeyleri düşün biraz. Hem siz büroyu tek başına yönetecek durumda değilsiniz." Bir ortak bulduğumu söyledim. "Ortak mı?" dedi, "herhalde sizi dolandırmak için... İnşallah para vermediniz ya." Neden bilmem titremeye başladım. "Yoksa para verdiniz mi?" diye yine sordu. İlk kuruluş giderlerini karşılamak üzere 3000 altın verdiğimi söyledim. "Üç bin altın mı?" diye bağırdı, "O kadar çok para ha?" "Geriye kalanı da," diye sürdürdüm, "mahkeme veznesine yatırıldı ve herhalde güvendedir." "Demek dahası varmış" diye bağırdı. Güvence akçesinin ne tuttuğunu söyledim. "Bari mahkemeye parayı kendi elinizle mi yatırdınız?" "Bu işi ortağım yaptı." "Makbuzunuz var mı bari?" "Hayır." "Şu namuslu ortağınızın adı neymiş?" Babamın yazmanının adını söylerken bir parça ferahlık duydum. "Vay canına," diye yerinden sıçrayıp ellerini birbirine çarptı, "Baba, baba" diye seslendi. Yaşlı adam içeri girdi. "Bugün gazetede ne okuyordunuz?" Bakkal "Yazmandan mı söz ediyorsun?" dedi. "Evet, evet." "Ha, herkesi dolandırıp borç üstüne borç yaptıktan sonra sıvışıp gitmiş. Tutuklanması için her yere emirler verilmiş." Kız: "Baba," diye bağırdı, "bu da ona para emanet etmiş, mahvoldu demektir." "Amma da aptalmış. Hep söyleyip duruyordum sana, gene de ses çıkarmıyordum. Bir onunla alay edersin, bir dünyanın en namuslu adamı oluverir. Ama artık işi ben ele alacağım. Bu evde kimin sözü geçermiş, göstereceğim. Sen Barbara, haydi yallah odana. Sana gelince efendi, sen de çek arabanı. Bundan sonra bizi rahatsız etmeyin. Burası imaret değil." Kız: "Aman baba,

ona karşı bu kadar kaba davranma, zaten onun derdi kendine yetiyor" dedi. Bakkal: "İyi ya işte" dedi, "o mutsuz oldu diye ben de mi olayım? İşte efendi," diye sözünü sürdürerek Barbara'nın az önce tezgaha fırlattığı mektubu gösterdi: "İşte erkek diye buna derler. Akıl da var, kese de dolu. Kimseyi dolandırmaz, dolandırılmaz da. Namuslu olmak da buna derler." "Güvence akçesinin kaybı kesin değil" diye kekeledim. "Evet," diye bağırdı, "böyle olmak için o yazmanın bir deli olması gerek. O bir dolandırıcı. Hem de dolandırıcının daniskası. Haydi koşun bakalım, belki de yakalarsınız." Bunları söylerken elini omzuma koydu ve beni kapıya doğru itti. Elinden kurtularak kıza döndüm. Kız tezgaha dayanmış, gözlerini yere dikmişti, göğsü şiddetle inip kalkıyordu. Ona yaklaşmak istedim ama öfkeyle ayağını yere vurdu. Elimi uzattığım zaman da beni yeniden tokatlamak istiyormuş gibi elini havaya kaldırdı. Dışarı çıktım. Yaşlı adam da arkamdan kapıyı kapadı.

Caddelerden geçerek kent kapısından dışarı çıktım, kırlarda dolaşmaya başladım. Kah umutsuz bir üzüntüye düşüyor, kah umutlanıyordum. Yalnızca şu hatırımdaydı: yazman güvence akçesini vezneye yatırırken ben de yanındaydım. Orada kapının önünde beklemiştim. O içeri yalnız girmişti. Dışarı çıktığı zaman her işin çözümlendiğini, makbuzun da evime yollanacağını söylemişti. Gerçi makbuz gönderilmemişti, ama daha göndermeleri de mümkündü. Gün ağarır ağarmaz kente döndüm. İlk işim yazmanın evine gitmek oldu. Fakat evdekiler bana gülmeye başladılar, gazeteleri okuyup okumadığımı sordular. Ticaret mahkemesi oraya yakındı, gittim, defterlere baktırdım. Ne onun, ne benim adım yazılıydı, ne de ödenen bir paradan eser vardı. Demek yıkımım kesindi, evet başıma daha kötü şeyler de gelecekti. Yazmanla aramızda bir ortaklık sözleşmesi olduğundan alacaklılardan birçoğu benim yakama yapıştılar. Ama mahkeme bunları tanımadı. Tanrı bin kere razı olsun. Gerçi hepsi bir kapıya çıkardı ya.

Bütün bu aksilikler içinde, itiraf edeyim ki, bakkalın kızı ikinci plana düşmüştü. Ama işler biraz yatıştıktan ve ne olacağımı düşünmeye başladıktan sonra son akşamın anısı düşlemimde canlandı. Çıkar düşkünü bakkalın ne mal olduğunu anlamıştım. Fakat kız, bazen kendi kendime söyleniyordum: eğer servetim elimde kalsaydı ona bir geçim kaynağı sağlardım. Doğal olarak o...

Çaresizlikten ellerini indirdi, bitkin vücudunu süzerek:

- ...O beni istemezdi, dedi, başkalarına karşı takındığım nazikçe tavır ve davranışım bile onun gözüne batıyordu.

İşte günler bu düşüncelerle geçiyordu. Bir akşam alacakaranlıkta oturmuş, -vaktiyle bu saatlerde oturmayı huy edindiğim- dükkânı düşünüyordum. Birden onun beni azarlayan sesini duydum, benimle alay ediyor gibi geliyordu. Birden bir hışırtı oldu, sonra kapı açıldı, içeri bir kadın girdi. Bu Barbara idi. Bir hayalet görmüş gibi oturduğum yerde donakaldım. Onun da rengi uçuktu, koltuğunda bir bohça vardı. Odanın ortasına kadar ilerleyip durdu. Önce çıplak duvarlara, sonra yere, yoksul eşyalara baktı, içini çekti. Sonra duvara dayalı dolaba doğru yürüdü. İçinde birkaç gömlek ve mendil bulunan bohçayı çözdü. - Vaktiyle çamaşırlarımı o yıkayıp ütülerdi- dolabın gözünü çekti, içinde az çamaşır olduğunu görünce ellerini birbirine vurdu, sonra hemen gözü düzeltti, yeni getirdiklerini üstüne koydu. Dolaptan birkaç adım geri çekildi, gözlerini bana dikip parmağıyla açık duran dolabın gözünü göstererek: "Beş gömlek, üç mendil," dedi. "Verdikleriniz bunlardı, hepsini getirdim." Sonra yavaş yavaş gözü yerine itti. Eliyle dolaba dayandı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Adeta sancılanmış gibiydi. Dolabın yanındaki sandalyeye oturdu, yüzünü mendiliyle kapadı. Kesik kesik soluk alışından hâlâ ağladığı anlaşılıyordu. Usulca yanına yaklaştım, elini tuttum. Karşı koymadı. Yüzüme bakmasını sağlamak için aşağıya sarkan elini kaldırdım. Birdenbire ayağa kalktı, elini çekti. İşitilir işitilmez bir sesle: "Neye yarar, artık olan oldu," dedi, "bizim de, kendinizin de mutsuz olmamıza neden oldunuz. Tabii en çok mutsuz olan sizsiniz. İşin aslına bakılırsa siz acınmaya layık değilsiniz." Sesi gittikçe yükseliyordu, insan olur olmaza namuslu mu, yankesici mi diye araştırmadan güvenecek kadar çabuk kanarsa, elbette acınmaya layık değildir. Ama gene de size acımaktan kendimi alamıyorum. Size hoşça kal demeye geldim. Evet şimdi korkun bakalım, bu sizin eseriniz. Ta o zamandan beri karşı koyduğum o kaba insanların yanına gönderiliyorum. Başka çare yok. Size vaktiyle elimi uzatmıştım. Neyse, hoşça kalın, sonsuzluğa kadar hoşça kalın." Gözlerinden yine yaş boşandı. Sonra canı sıkkın, başını iki yana sallayarak kapıya doğru yürüdü. Vücudum kurşun gibi ağırlaşmıştı. Kapının eşiğine varınca yine döndü: "Çamaşırlarınızı düzeltin," dedi, "dikkat edin bir şey kaybolmasın. Daha kötü günler

gelecek." Elini kaldırdı, havada haç işareti gibi bir şey yaptı ve alçak sesle: "Tanrı yardımcın olsun Jacob, amin" dedi, gitti.

O anda vücuduma bir parça can gelmişti. Arkasından koştum, merdiven sahanlığında durup: "Barbara" diye bağırdım. Durakladı. Ben bir basamak inince dönüp: "Gelmeyin" dedi. Sonra sokak kapısından çıktı.

O günden sonra çok acı günler yaşadım. Ama hiçbiri bana o günkü kadar acı gelmedi. Hatta onu izleyen gün bile. Çünkü o gün ne edeceğimi bilmiyordum. Ertesi sabah, belki bir şey öğrenirim diye, dükkânın çevresinde dolaştım durdum. Bir şey göremiyordum. Sonunda yan taraftan içeriye baktım. İçerde, bir şeyler tarttıktan sonra müşteriye parasının üstünü veren yabancı biri vardı. Dişimi tırnağıma takıp dükkâna girdim. Kadına: "Dükkânı siz mi satın aldınız?" diye sordum. "Henüz değil" dedi. "Sahibi nerede?" "Onlar bu sabah Langenlebarn'a gittiler." "Kızı da mı" diye kekeledim. "Tabii o da," dedi, "o evlenecek."

Kadın, herhalde sonraları başkalarından öğrendiğim şeyleri de o anda söylemiş olacaktı. Adı geçen yerin kasabı -ilk ziyaretimde dükkânda rasladığım kasap- öteden beri kızla evlenmek istiyordu. Kız bu sürekli önerileri geri çevirmişti. Ama sonunda babasının üstelemelerine dayanamamış ve başka çıkar yol da bulamamış olduğu için çaresiz boyun eğmişti. O sabah baba kız Langenlebarn'a gitmişlerdi. Zaten Barbara benim odama geldiği zaman çoktan kasabın karısıydı.

Biraz önce de söylediğim gibi, dükkâncı kadın bütün bunları bana anlatmış olacaktı. Fakat ben bir şey duymuyor, kımıltısız, donmuş gibi duruyordum. Sonunda müşteriler beni bir yana ittiler. Kadın da başka bir şey isteyip istemediğimi sorunca, çaresiz dükkândan uzaklaştım.

İnanın bana beyefendi diye konuşmasını sürdürdü, kendimi insanların en mutsuzu olarak görüyordum. Nitekim ilk sıralar da böyleydi. Dükkândan dışarı çıkıp da Barbara'nın kim bilir kaç kez durup dışarıya baktığı pencereyi gördüğüm zaman adeta mutlu bir duygu içimi kapladı. O şimdi bütün dertlerden uzak, evinin hanımıydı; yaşamını benim gibi yersiz yurtsuz birine bağlasaydı acılardan, yoksulluktan bir türlü kurtulamayacaktı. İşte bu düşünce içimdeki yaraya bir merhem etkisi yaptı. Onun mutluluğu için dua ettim.

Parasal sıkıntım gittikçe artıyordu. Geçimimi müzikle sağlamaya karar verdim. Elimde kala paranın izni oranında, bütün ustaların, özellikle eskilerin yapıtlarını çalmak ve öğrenmek için kopya ettim. Son meteliğimi de harcadıktan sonra öğrendiğim şeylerden yararlanma girişiminde bulundum. Önceleri özel toplantılarda çaldım. Nitekim kiracı olduğum ev sahibinin şöleni bana ilk fırsatı verdi. Çaldığım parçaların hoşa gitmediğini görünce evlerin avlularında çalmaya başladım. Bu evlerde oturanlardan bazıları belki ciddi şeylerden anlar diye düşünüyordum. Sonunda kamuya açık gezinti yerlerine gitmeye başladım. Buralarda bazı kimselerin gelip önümde durması, beni dinlemesi, benden bazı şeyler sorması, büsbütün de ilgisiz uzaklaşmaması gerçekten beni hoşnut ediyordu. Önüme para atmaları beni utandırmıyordu. Zaten bu işi bunun için yapmıyor muydum? Hem benim eriştiğim konumdan daha yükseklere çıkan ünlü ustalar bile dinlettikleri şeyler için, hem de fazlasıyla, para almıyorlar mıydı? İşte böylece bugüne kadar yoksul fakat namuslu geçinip gittim.

Aradan uzun yıllar geçti. Meğer bir mutluluk alnımda yazılıymış. Bir gün Barbara çıkageldi. Kocası para tutmuş, kenar mahallelerin birinde bir kasap dükkânı açmış. Barbara iki çocuk anası olmuş, büyük çocuğuna benim adımı koymuş. -Uğraşım ve geçmiş günlerin anıları ciddi davranmamı gerektiriyordu.- Sonunda büyük oğlu Jacop'a keman dersi vermek üzere evlerine çağrıldım. Bu çocuk çok yetenekli değildi. Hafta içinde babasının dükkânında çalıştığı için ancak pazarları boş kalabiliyor, yalnızca pazarları çalışabiliyorduk. Ama Barbara'nın şarkısını öğretmiştim, gayet iyi de çalıyordu -biz çalışırken bazen annesi de katılıyordu- yıllar onu çok değiştirmiş, şişmanlatmıştı. Müzikle pek ilgisi kalmamıştı. Ama gene de sesi bir zamanlar olduğu gibi hoştu.

Bu sözleri söyledikten sonra kemanını kaptı, şarkısını çalmaya başladı. Benimle artık ilgilenmiyor, boyuna çalıyordu. Sonunda bıktım, ayağa kalktım, masanın üzerine birkaç gümüş para koyup çıktım. O hâlâ çalıyordu.

Kısa bir süre sonra sonra bir geziye çıktım, ancak kış bastırdıktan sonra döndüm. Gördüğüm yeni şeyler eskilerini unutturmuştu. Bizim kemancıysa büsbütün aklımdan çıkmıştı. İlkyaz gelip de buzlar çözülmeye başlayınca ve Tuna da taşınca, alçaktaki dış mahalleleri sellerin basması onu yeniden anımsamama neden oldu. Gartener Sokağı'nın dört bir yanı

göle dönmüştü. Yaşlı adamın yaşamından endişe edilemezdi. Çünkü o çatı arasında oturuyordu. Yer katında oturanlar arasında ölüm işini görmüş, kurbanları toplamıştı. Ama gene de o bütün yardımlardan uzak, kötü bir durumda olmalıydı. Su baskını sürdükçe elden bir şey gelemezdi. Zaten resmi kurumlar ulaşımı kesilmiş olan yerlere, olanak oranında, sallarla yiyecek göndermiş, yardım etmişti. Sular çekilip, caddeler geçilebilir duruma gelince toplanmaya başlanan ve inanılmayacak tutarlara yükselen yardımdan payıma düşeni, beni en önce ilgilendiren adama vermeyi kararlaştırdım.

Leopolstadt'ın görünümü korkunçtu; caddelerde parça parça olmuş kayıklar, ev eşyaları, bodrumlarda hâlâ duran su ve yüzen eşyalar. Birtakım engellerden atlayarak bir avlunun dayalı duran kapısına doğru yürüdüm. Kapıyı itip içeri girdiğim zaman gözüme bir sürü ceset ilişti. Herhalde cesetler resmi makamlarca toplanıp oraya konmuştu. Odalarda hâlâ pencere demirlerine elleriyle sarılarak boğulup kalmış insanların ölüleri göze çarpıyordu. Zaman ve memur azlığı yüzünden bu kadar çok ölünün tanınmasına olanak olmamıştı.

İlerledim. Her yandan ağıtlar, yas çığlıkları, çocuğunu arayan annelerle annesiz kalmış çocukların bağrışları geliyordu. Sonunda Gartener Sokağı'na vardım. Orada da bir cenaze alayının karalar giymiş kalabalığı vardı. Anlaşıldığına göre benim gitmek istediğim evden çıkıyordu. Biraz daha yaklaşınca cenaze alayıyla o ev arasında bazı kimselerin gidip geldiklerini gördüm. Sokak kapısının önünde temiz yüzlü, yaşlı, ama dinç kalmış bir adam duruyordu. Ayağında uzun konçlu çizmeler, sarı meşin bir pantolon vardı. Uzun bir pardesü giymişti. Bu görünüşüyle bir köy kasabına benziyordu. Buyruklar veriyor, arada sırada kayıtsızca yanındakilerle konuşuyordu. Bu adamın önünden geçip avluya girdim. İhtiyar bahçıvan kadın beni karşıladı ve hemen tanıdı. Göz yaşları içinde selamladı: "Oo, ne mutlu, bize onur verdiniz," dedi. "Evet, zavallı yaşlı dostumuz, şimdi meleklerle çalıyor. O melekler ki ondan daha iyi olamazlar. Sel geldiği zaman o dürüst adam yukarıda odacığında oturuyordu. Su basıp da çocuklar bağrışıp çağrışmaya başladığı zaman hemen aşağı fırladı. Onları kurtardı, sırtında taşıdı; esenliğe çıkardı; göğsü bir demirci körüğü gibi kalkıp iniyordu. -Evet, insanoğlu bazen dalgın olur.- Kocamın vergi defterleriyle birkaç banknotu dolapta unuttuğu anlaşılınca, yaşlı adam eline bir balta alıp suya daldı. Su göğsüne kadar çıkıyordu. Ama o dolabı kırıp unutulanları

getirdi. Herhalde üşütmüş olacak. Önceleri sayıklamaya başladı, gittikçe kötüleşti. Gerçi hemen elimizden geleni yaptık ve ondan da çok üzüldük ama... O boyuna şarkısını mırıldanıyordu. Hem o sesiyle. Hem tempo tutuyor, hem ders veriyordu. Su biraz çekilince bir yüzücü gönderip papazı çağırttık. Papaz geldiği zaman o birden yatağında doğruldu, sanki uzaktan gelen güzel bir şarkıyı dinlemek istiyormuş gibi, yüzünü yana çevirdi ve gülümsedi. Sonra düştü, öldü. Hele bir çıkın yukarıya, sizden sık sık söz ederdi. Madam da yukarıda. Gömme giderlerini biz üzerimize almak istedikse de kasabın hanımı razı olmadı."

Kadın beni dik merdivenlerden yukarı çıkardı. Kapı açıktı, oda bomboştu, tabut ortasında duruyordu. Kapağı kapanmış, götürülmeye hazır bir durumdaydı. Tabutun başında orta yaşlı, oldukça şişman bir kadın vardı. Alaca basmadan bir eteklik giymişti, şapkasına, kara bir tül ve bir kara kurdele takmıştı. Bu kadın yaşamının hiçbir çağında güzel olmamıştı. Yanında epeyce sivrilmiş iki çocuk duruyordu: Biri kız, biri oğlan. Herhalde anneleri cenaze töreninde nasıl davranmaları gerektiğini öğretiyordu. Ben içeri girdiğim zaman tabuta uygunsuz bir biçimde kolunu dayayan oğlunun kolunu indirdi ve tabutun örtüsünü özenle düzeltti. Bahçıvan kadın bizi tanıştırdı. Tam o sırada aşağıda trombonlar çalmaya başladı. Kasap dışardan bağırıyordu: "Barbara, vakit geldi!" Tabutu taşıyacaklar göründü. Geçmeleri için yana çekildim. Tabut aşağı indirildi ve alay yola koyuldu. Önde haç ve bayrak taşıyan okul çocukları, rahipler, kilise topluluğu gidiyordu. Tabutun hemen arkasında kasabın çocukları; çocukların arkasında da kasapla karısı yürüyorlardı. Adam hem dua okuyormuş gibi boyuna dudaklarını kıpırdatıyor, hem de sağına soluna bakınıyordu. Kadınsa hararetli hararetli dua kitabını okuyordu. Yalnızca çocuklar ara sıra onu işinden alıkoyuyordu. Kadın onları bazen ileri itiyor, bazen geri çekiyordu. Bu davranışından cenaze alayının düzeninin onu ne kadar ilgilendirdiği anlaşılıyordu. Ama her seferinde yine dua kitabını okumaya koyuluyordu. Sonunda mezarlığa varıldı. Mezar kazılmıştı. İlk avuç toprağı çocuklar attılar. Adam da ayakta dimdik durup aynı şeyi yineledi. Kadın diz çöktü, dua kitabını yüzüne daha çok yaklaştırdı. Mezar kazıcılar işlerini bitirdiler. Kafile bozuk düzen geri döndü. Kent kapısında kadınla cenazeyi hazırlayanlar arasında küçük bir tartışma oldu; anlaşılan kadın cenaze parasını çok bulmuştu.

Aradan birkaç gün geçmişti -bir pazar günüydü- merakımı yenemeyerek kasabın evine gittim. Neden olarak da yaşlı adamın kemanını anı olarak saklama isteğimi ileri sürdüm. Aileyi toplu olarak, bir arada buldum. Kemancının kaybından başka duyumsanır bir şey yoktu. Keman bir haçla bakışımlı olarak duvara asılmıştı. İsteğimi söyledim ve oldukça yüksek bir fiyat önerdim. Adam böyle bir kelepiri kaçırmak istemiyordu. Kadın sandalyesinde doğruldu: "Nasıl olur bu," dedi, "keman bizim Jacob'un. Birkaç altın olmuş, olmamış, fark etmez." Kemanı duvardan indirdi, gözden geçirdi, tozunu üfledi, çekmeye koydu ve sanki bir haydruttan korkuyormuş gibi, sertçe kilitledi. Sırtı bana dönük olduğu için o anda yüzünde beliren anlatımı bilemiyordum. Bu sırada hizmetçi kız elinde çorba kasesi ve etle içeri girdi, kasap benim varlığıma aldırış bile etmeden çocuklarla yemek duasını okumaya başladı. Kendilerine afiyet olsun diyerek ayrıldım. En son gözüme ilişen kadın oldu. Yanaklarından aşağı bir oluktan boşanırcasına gözyaşı akıyordu.

---

[1] Mucize,altin ülkesi
[2] Gartener:Bahcivan
[3] Dilenci